

ZNÁMOSTI OSOBNOSTÍ LOKÁLNÍ POLITIKY

Lenka Bušíková

WP 99:3

1999

Studie vznikla v rámci projektu "Sociální sítě v lokálním politickém systému" podpořeného GA AV ČR č. A8028703 (nositelka grantu: Zdenka Vajdová, doba trvání: 1997-1999).

OBSAH

Abstrakt	5
1. Úvod	7
2. Teoretické zázemí rozboru pamětí a rozhovorů	7
3. Zdroje dat a metoda	9
3.1. Paměti	9
3.2. Městečko	12
4. Rozbor pamětí a rozhovorů	13
4.1. Poziční a relační přístup k analýze sociální struktury	13
4.2. Mísení sociálních polí obce	15
4.3. Rozvolňování a zpevnění sítí	17
4.4. Starostové jako mosty	25
4.5. Legitimita moci starostů Holečka a Málkové	27
5. Závěr	32
Seznam literatury	34
Summary	38
Příloha 1	44
Příloha 2	46

ZNÁMOSTI OSOBNOSTÍ LOKÁLNÍ POLITIKY

Lenka Bušíková

ABSTRAKT

Studie čerpá teoretickou inspiraci z prací o sociálních sítích. Empiricky se opírá o rozbor (1) paměti čtyř starostů a jednoho tajemníka městského úřadu na první volební období (1990-1994) a (2) rozhovorů s pěti zastupiteli osmitisícového "Městečka". Popisuje utváření dvou lokálních občanských fór, která vznikla na bázi známostí a přátelství z předrevolučního období. Tvorba následných zájmových koalic a vstup nových osobností do lokální politiky jsou líčeny jako proces rozvolňování a zpevnění sociálních sítí. Na příkladu dvou starostů Městečka jsou popsány odlišné zdroje legitimacy jejich politické autority (tradiční a moderní) a naznačena možná spojitost mezi povahou navazovaných známostí a klientelismem.

KLÍČOVÁ SLOVA

sociální síť, lokální osobnosti, lokální politický systém, vazby, známosti, klientelismus

ACQUAINTANCES OF LOCAL POLITICAL LEADERS

Lenka Bušíková

ABSTRACT

The proposed study is a textual analysis of the memoirs of four mayors and one town chief executive officer from the period of the first post-revolutionary elections (1990-1994). Following is an analysis of interviews, inspired by social network analyses, done with five representatives of a "Little Town" (a town with roughly 8 000 inhabitants). The establishment of two local Civic Forums based on pre-revolutionary acquaintances and friendships is here described. If one was to study the social networks of local leaders, the research would reveal a process with an initial loosening of social networks, their regrouping in the field of acquaintances and partners creating local political networks, and then their subsequent stiffening. Through the comparison of two mayors in the "Little Town" I depict the different sources of legitimacy of their political authority (traditional and modern) and I imply possible connection between the character of maintained ties and clientelism.

KEYWORDS

social networks, local leaders, local political system, ties, acquaintances, clientelism

1. ÚVOD

Studium sociálních sítí lokálních politiků dovoluje nahlédnout pod povrch formálních institucí, ve kterých jednají. Povaha vztahů mezi klíčovými osobnostmi má vliv na politický systém a ovlivňuje chod jeho institucí¹.

Cílem studie je opovědět na následující otázky: jakou úlohu sehrávaly sociální sítě při utváření místního Občanského fóra? Co z těchto sítí dále v lokální politice přetrvalo? Jakého druhu jsou sociální sítě osobnostní lokální politiky: jaké vztahy navazují, jakým způsobem vypráví o svých přátelích a známých a co pro ně tato přátelství znamenají? Jaké významy jsou připisovány jejich osobám (jak se vidí sami i jak je vidí jiní) a konečně jaké rysy nese jejich legitimita jako držitelů moci ve vztahu k sítím, v něž jsou vevázáni?

Předmětem zájmu studie jsou lokální politické elity (zde zastupitelé): politici malých měst a obcí, kteří vstoupili do lokální politiky po listopadové revoluci roku 1989 a úspěšně kandidovali v prvních komunálních volbách pro první čtyřleté volební období. Emprická data pocházejí ze dvou zdrojů. (1) Je to pět textů paměti čtyř starostů a jednoho tajemníka městského úřadu na první volební období (t.j. 1990-1994) a (2) šest polostandardizovaných rozhovorů vedených na přelomu října a listopadu roku 1998 s významnými osobnostmi lokální politiky jihočeského "Městečka" o 8 000 obyvatelích (a studium dokumentů, které se ho týkají). Tři z dotazovaných v Městečku byli po určitou dobu jeho starosty.

2. TEORETICKÉ ZÁZEMÍ ROZBORU PAMĚTÍ A ROZHOVORŮ

Koncept sociálních sítí je kontextuální metodou analýzy sociální struktury². Sociálními sítěmi nazveme soustavy reciprocitních sociálních vztahů mezi třemi a více lidmi a interakce z nich vzešlé s šancemi a omezeními, která přinášejí. Sociální struktura může být v analýze sociálních sítí (Doreian, Stokman, 1997) jak závislou tak vysvětlující proměnnou dění v sociální síti. Jednání osob je strukturou determinováno slabě. Proces takto chápané strukturace můžeme přirovnat k adaptivnímu se učení požadavkům prostředí, tak, aby bylo dosaženo osobou zamýšlených cílů.

Analýza sociálních sítí se zrodila v experimentálních výzkumech neformálních skupin. Jacoba Morena napadlo zobrazit vztahy mezi lidmi jako spojnice od jednoho bodu-osoby k druhému. S postupující matematizací bádání tohoto směru začaly být sítě pojímány jako systémy, kde jsou míseny formální i neformální, vertikální i horizontální vztahy v sociální struktuře. Nicméně síla pohledu skrze perspektivu sítí na zkoumanou skutečnost je stále v analytickém důrazu na sítě neformálních vztahů jako komplementu formalizovaných pozic ve studované jednotce struktury.

¹ V devadesátých letech byly v Sociologickém ústavu AV ČR provedeny výzkumy, které se zabývaly politickou a společenskou přeměnou české společnosti na lokální úrovni po roce 1989 (Baldersheim 1996, Heřmanová a kol. 1992, Illner 1994, Illner, Hanšpach 1994, Hanšpach, Vajdová 1996, Vajdová 1995a, Vajdová 1995b). Tyto výzkumy, které zmapovaly základní obrysy změn lokálních společností, se hlouběji nezabývaly soustavou sociálních vztahů mezi lidmi ve zkoumaných lokalitách.

² Blíže viz. Bušítková 1999b.

Vedle Morenem založené sociometrie (Petrušek, 1969) a komunitních studií W.L. Warnera (Scott, 1991, Vajdová, 1992) ze 40.let ovlivnila rozvoj analýzy sociálních sítí také manchesterská škola (Bott, E., Mitchell, C.), jejímž členem byl J.A. Barnes. Barnes (1954) zamýšlel popsat třídní strukturu norské vesnice (4600 obyvatel). Narazil na komunitu malých sociálních nerovností, kde byl vliv na rozhodování o důležitých věcech společenství rovnoměrně distribuován mezi jeho dospělé členy. Barnes společenství strukturoval rozlišením tří sociálních polí a vazeb v nich. Fluidní pole popsal jako oblast výdělečných aktivit mužů (ženy pracovaly v domácnostech) v rybářském průmyslu, stacionární pole je dle Barnese územím domácností, sousedství, církve, zájmových sdružení a utrácení peněz. Třetí pole nemá hranice a nemá jednu určující oblast aktivit. Je tvořeno vazbami přátelství, známostí a příbuzenství. Elementy tohoto pole se průběžně obměňují nebo se naopak dlouhodobě usazují. Barnes nazval třetí, překlenovací, pole sítí; toto pole je tím, co zbyde, oddělíme-li vazby, které se striktně váží na systém teritoria nebo průmyslu.

K dalšímu rozvoji sociálních sítí přispěl Granovetter (1973), který odlišil silné a slabé vazby a jejich význam³. Slabé vazby jsou tvořeny známostmi, silné jsou vazbami na rodinu, blízké přátele a spolupracovníky⁴. Coleman, Menzel a Katz (1959) prokázali při výzkumu rychlosti zavádění nového léku, že jej daleko dříve jej přijali lékaři dobře sociálně integrovaní s mnohými profesními známostmi. Studie podobné této předpokládaly identické přesahy kruhů přátel (jestliže jsou dva svázáni a vzájemně si podobní, pak se dá předpokládat, že budou mít podobný postoj ke třetímu) bez ohledu na sílu vazby. Granovetter výzkum difúze inovací dále rozvedl a strategickým bodům v síti: **mostům** přiřadil hlavní zásluhu na šíření informací, nemocí, nákazy a na difúzi obecně. Mosty a úlohu slabých vazeb popisuje následovně (str.351-356):

- Most je spojení v síti, které je *jedinou* cestou mezi dvěma body (body mohou být spojeny nepřímo).
- Při splnění všech požadovaných podmínek⁵ *není žádná silná vazba mostem*. Všechny mosty jsou slabými vazbami.
- Přemost'ování se děje lokálně. Slabé vazby, které jsou lokálními mosty, vytváří kratší cesty.
- Zrušení libovolné slabé vazby naruší možnosti transmise více než zrušení silné.
- Silné vazby tvoří hustou síť, slabé vazby síť méně hustou.
- Více než silnými jsou členové *různých* malých skupin spojování slabými vazbami.

³ Granovetter (1973) ve svém článku uvažuje jen vazby pozitivní a symetrické. Předpokladem jeho modelu je také podmínka, že všechny triády zvažované sítě jsou tranzitivní. Triáda (graficky znázorněná jako trojúhelník) B-A-C sestává ze zřetězení dvojic vztahů mezi A-B a A-C, kde A je buď intermediátorem (aspoň v počátku vztahu mezi B-C) vazby zbývajících dvou nebo se B a C mohou znát nezávisle na A.

⁴ Síla vazby je dána množstvím času, emocionální intenzitou, mírou důvěry a recipročními službami mezi dvojicí ve vazbě (Granovetter, 1973:348).

⁵ Viz. pozn. 3.

- Slabé vazby napomáhají mobilitě, vytvářejí příležitosti pro změnu.
- Slabé vazby přemostují soudržné klastry⁶.
- Kliky⁷ silných vazeb, které nejsou vzájemně propojeny mosty tvoří v komunitě izolované světy se svými vlastními lídry. Ve fragmentované síti je umenšen počet cest kterými může lídr s aspirací reprezentovat celé společenství oslovit své potenciální následovníky a podpůrce.
- Slabé vazby posilují sociální kohezi. S rostoucím počtem lokálních mostů v komunitě se zvyšuje i její soudržnost a schopnost mobilizace ke kolektivní akci.

Analýza sítí (Emirbayer, Goodwin, 1994:1419) přistupuje k rozboru sociální struktury dvěma způsoby: **relačním** a **pozičním**. Poziční přístup (tamtéž, str.1422) zkoumá strukturální ekvivalenci osob - situaci, kdy dvě osoby sdílejí podobný vztah ke třetí osobě (t.j. mají stejný typ vazeb na držitele jiných pozic), mají podobné strukturálně determinované zájmy, životní šance, zdroje, potenciál pro tvorbu klik a podobné místo v sociální struktuře. Relační přístup (str.1419) zkoumá přímé a nepřímé vazby mezi osobami se zřetelem na konkrétní vazby v sítích osob, nikoliv na pozice, které osoby v rámci sociální struktury zastávají. Dostupnost v rámci sítě může být ovlivněna množstvím slabých vazeb, které mohou překlenout v síti si vzdálená místa. Studium využívající relační přístup⁸ může popsat průniky vzhůru skrze úrovně sociální struktury. Síť přesahují ze svých horizontálních úrovní po vertikálách. Čím více však sledujeme stopu vazby definovanou vertikální pozicí (blížíme se pojetí pozičního přístupu), tím více oslabujeme svou pozornost původně věnovanou povětšinou přátelským, neformálním vazbám. Štěpení analýzy sociálních sítí na poziční a relační je výsledkem vnitřního rozporu konceptu sítí, který současně usiluje o to sledovat jak vertikální mobilitu vazeb tak jejich horizontální provázanost.

3. ZDROJE DAT A METODA

Popis sociálních sítí lokálních politiků a změn v nich se bude odehrávat jako výklad textu a slova, jako porozumění výkladem (Weber, 1998). Zřetel bude brán na významy, které se objevují kolem konstruování (Berger, Luckmann, 1966) sociálních sítí. Smysl, který je přikládán vazbám na rodinné příslušníky, sousedy, přátele, známé, spolupracovníky je odvozován od porozumění hodnotám a účelům, které vedou k navazování, udržování a rozvazování vazeb sítě, tento smysl pak strukturuje jednání v sítích. Analýza vyprávění (Riessman, 1993:15) pracuje s fluidním a kontextuálním významem, texty a vyprávění jsou reprezentací reality - t.j. toho, co lidé považují pro svá jednání a porozumění za podstatné.

Sociální síť pro mne v prvé řadě sestávají z lidí - osob, a jimi tvořených sociálních útvarů. Síť osob a významy, které nesou nabalené na vazby v nich jsou jen výsekem sítě lokality, a to i ve smyslu zamlčování vazeb v sítích. Zaměřila jsem se na sociální

⁶ Klastř je husté uskupení sobě si podobných bodů, které nemá jasné hranice.

⁷ Klika je podmnožina bodů sítě, kde jsou každé dva body spojeny přímo.

⁸ Takto pojímá síť Fukuyama (1997), podobně i Lin (1995) uvažuje-li o heterofilních vazbách.

sítě významných osobností lokálních společenství⁹ - zejména starostů. Síť jsem rekonstruovala z vyprávění, faktickým srovnáním vyprávění (pamětí) osobností, studiem dokumentů i dřívějších dat sesbíraných v Městečku.

3.1. PAMĚTI

Paměti starostů a zastupitelů (Vajdová, 1998), kteří v nich vzpomínali na svůj vstup do lokální politiky a na první volební období 1990-1994, byly sesbírány v rámci mezinárodního srovnávacího projektu "Učení se demokracii"¹⁰ a na české straně je k dispozici 65 pamětí. 37% pamětí je z obcí do 2 000 obyvatel a 50% pamětí z obcí do 5 000 obyvatel. 43 autorů bylo zvoleno starosty v prvním volebním období. 10 pamětí psaly ženy.

Pět pamětí dále určených k prostudování, bylo vybráno v rámci magisterského semináře sociologie na FSV UK¹¹. Nejdříve jsme náhodně vybrali a prostudovali tři paměti. Pak bylo zcela náhodně vybráno 20 pamětí, které na sobě nezávisle přečetly a posoudily dvě skupiny. Z těchto 20 textů pak bylo vybráno pět tak, aby byly 2 z větších a 3 z menších obcí.

V pamětech byla začerněna jména autorů a názvy obcí a pro jednotlivá líčení jsem zvolila přezdívky z důvodu zachování anonymity autorů pamětí.

Paměť č. 1 - TAJEMNÍK je výpovědí tajemníka, který se ve druhém volebním období stal místostarostou. Město R má 5 000 obyvatel.

Paměť č. 2 - GERT je výpovědí starosty města H o 14 465 obyvatelích, autor nekandidoval v druhém volebním období.

Paměť č. 3 - UČITELKA je líčením starostky obce V o 820 obyvatelích. Žena byla znovuzvolena starostkou ve druhém volebním období.

Paměť č. 4 - BREŽNĚVES je vyprávěním starosty obce Z o 1 400 obyvatelích, do druhého volebního období nekandidoval.

Paměť č. 5 - DŮCHODCE je výpovědí starosty z města N.B. Do dalšího volebního období nekandidoval. Velikost města není v paměti zmíněna. Jedná se o město s nemocnicí a bývalé okresní město.

⁹Termín komunita nebo termín společenství budeme používat jako ekvivalent (Vajdová:1992:494). Jansen (Havighurst, Jansen, 1967, c.f. Vajdová, 1992:501-502) považuje komunitu za "relativně autonomní sociální systém, sestávající z ekonomického, náboženského, výchovného a politického systému, které jsou sjednoceny do komplexu komunity."

¹⁰ Projekt "Učení se demokracii" byl v letech 1994-1995 financován Norským výborem pro výzkum. České paměti shromáždila pro Sociologický ústav AV Zdenka Vajdová, která je poskytla jako datový zdroj pro magisterský seminář na FSV UK a konzultovala výstupní zprávu. Srovnávací výzkum byl proveden v Polsku, Slovensku a České republice. Analýzou slovenských pamětí se zabývala Ludmila Malíková z Univerzity Komenského v Bratislavě.

¹¹ Blíže viz. Kabele a kol. (1997): "Vláda věcí tvých, nechť se k Tobě, lide, navrátí... (sociální časoprostor svobodného starostování 1990-1994)".

Tyto "Pracovní texty" SoÚ AV ČR vzešly z mé diplomové práce na FSV UK (Buštková, 1999a).

Paměti se od sebe výrazně neodlišují. Proto jsme také při jejich výběru přihlédli k jejich svébytnosti: k tomu, zda pisatel vedle suchého výčtu problémů spravování obce rovněž vyjadřuje své postoje, názory a hodnocení na dění kolem sebe. Paměti většinou zahrnují informace o osobě pisatele paměti, jeho původu, rodině, pracovních zkušenostech, historii a charakteru obce. Zmiňován je způsob, jakým se dostal do obecního zastupitelstva, jaké konkrétní úkoly místního vládnutí musel ve své funkci řešit a jak se s nimi vypořádával. Posledním tématem pamětí většinou bývají druhé komunální volby v listopadu 1994, jejich výsledky a zhodnocení. Pisatelé pamětí vyslovují i soudy o tom, jak ve své funkci uspěli, zamýšlejí se nad svými úspěchy a nezdarý a to často v souvislosti s tím, zda byli znovuzvoleni do dalšího období.

Při analýze pamětí (rozbor pamětí je v Příloze č.2) jsem postupovala tak, že jsem očíslovala jednotlivé odstavce textů, tak jak byly vytvořeny samotnými pisateli (Č.o.). Potom jsem tabulku rozdělila na dvě části, na levou stranu jsem vypsal ty jedince, skupiny, instituce, činy a myšlenkové úkony, které autor považuje za sobě nápomocné, ať už v minulosti, přítomnosti nebo budoucnosti, to, co autor považuje za svůj svět na který se obrací, nebo by se obrátil pro podporu svého jednání a porozumění dění.

V pravé části je zaznamenán svět a osoby-útvary v něm, které pisatel nezná (třeba i jen dočasně), necítí k nim přichylnost, ať už ve vztahu k nim jako k osobám nebo ideám, nepovažuje je za oporu. Na této straně jsou také zaznamenáni nepřátelé nebo odpůrci pisatele.

Dále jsem rozlišila dva mody vyprávění o sociálních sítích: poziční (*P*) a relační (*R*). Síla vazby v síti (*intenzita*) je vyjádřena číselnou škálou 1 až 3.

1. je silná vazba, účastníci jsou ve velmi častém až každodenním styku, jsou v ní silně emocionálně vevázáni, vztahování se k této vazbě tvoří významnou složku jejich identity
2. je vazba střední, pravidelný kontakt nebo výzva k setkání má formální, institucionální charakter, účastníci vazby jsou v častém styku, nejsou k sobě silně citově poutáni
3. je slabá vazba, známostní, s nízkou mírou zaangażovanosti

Svět "nápomocných a nenápomocných" se v čase mění. Ty samé osoby se mohou vyskytovat v obou z nich. Světy se mohou v určitých obdobích prolínat a v jiných vůči sobě uzavírat. To je graficky vyjádřeno šipkou, křížkem nebo slovem MOST.

X (křížek) - je symbolem pro jasně vyjádřený nepřátelský postoj mezi popisovanými světy v pamětech

Šipka - znázorňuje tok, prolínání, přechod lidí, útvarů, postojů v jednom z možných směrů k nebo z "nápomocného" světa pisatele

MOST - je typ vzácné vazby mezi dvěma lokálně oddělenými světy

3.2. MĚSTEČKO

V jihočeském Městečku (8000 obyvatel)¹² jsem požádala o rozhovor osm lidí činných v lokální politice. Jeden muž nebyl vůbec k zastížení, druhý odmítl. Šesti lidem, se kterými jsem hovořila, jsem kvůli zachování anonymity dala následující přezdívky: Kadlec, Málková, Holeček, Moravec, Konečný, Šťastný. Tři z oslovených (Kadlec, Málková, Holeček) byli, a Holeček stále je, po určitou dobu starosty Městečka. V Příloze č.1 je dotazník, který sloužil k vedení polostrukturovaného rozhovoru s osobnostmi. Mimo okruhy otázek uvedených v Příloze č.1 jsem ještě v průběhu rozhovoru požádala Holečka, Málkovou a Kadlece, aby mi popsali, jak došlo k výměně starosty Kadlece Málkovou v roce 1992. Rozhovory trvaly od 45 minut do dvou hodin. Zde je stručný popis jednotlivých osobností:

Kadlec se stal starostou Městečka po prvních komunálních volbách v listopadu 1990. V roce 1992 po změnách v zastupitelstvu odstoupil ze své funkce i se svým místostarostou Holečkem a starostkou se stala paní Málková. Ve druhém volebním období byl zastupitelem a v nynějším třetím je radním. Dnes je v důchodu, pracoval jako učitel a vychovatel.

Málková byla starostkou po odvolání Kadlece v prvním volebním období. Ve druhém byla v zastupitelstvu a ve třetím je radní. Málková je učitelkou na Střední ekonomické škole.

Holeček byl v prvním volebním období místostarostou Kadlece, společně s jeho odstoupením odstoupil i on. Ve druhém a třetím volebním období je starostou Městečka. Dříve pracoval v "Podniku".

Moravec, rodák z Městečka, byl zastupitelem v prvním volebním období, radním v druhém a místostarostou ve třetím volebním období. Je ředitelem místní Střední ekonomické školy, je dlouholetým členem ochotnického divadelního souboru.

Konečný, rodák z Městečka, byl zastupitelem v prvním a druhém volebním období, ve třetím volebním období se nedostal do zastupitelstva, je považován za pamětnickou postavu Městečka, pravidelně přispívá do Listů Městečka, dělá průvodce v místním historickém objektu, promlouvá na pohřbech. Dnes je v důchodu, pracoval v Podniku.

Šťastný je členem republikánské strany, byl zastupitelem pouze v druhém volebním období, ale v roce 1989/1990 založil místní organizaci republikánské strany a aktivně stranu propagoval. Ve třetím volebním období nekandidoval. Dnes má malý autoservis.

Městečko¹³ bylo vybráno počátkem 90.let pro výzkum, protože je přehledné a dobře pozorovatelné, ale již dosti komplexní na to, aby se v něm vytvářely různé zájmové

¹² V Městečku se periodicky opakuje výzkum reprezentativního souboru občanů v rámci projektu Katedry kulturologie FF UK "Kulturní a sociální změny v lokální společnosti". V roce 1996 a 1998 byl také v Městečku uskutečněn výzkum elit (soubor o zhruba 40 osobnostech). Výzkum Městečku je součástí projektu "Sociální síť v lokálním politickém systému" (řešitelkou je Zdenka Vajdová), Městečko je systematicky studováno od roku 1992.

¹³ Městečko je tradičním zemědělským střediskem. Nachází se v něm jeden významný historický objekt (větší část základů z 15.století), který byl navrácen do soukromých rukou. Dalšími významnými objekty jsou: poliklinika, kino, sokolovna, knihovna, muzeum, Střední ekonomická škola, kostel původně ze

skupiny s cíli politickými, ekonomickými, kulturními a společenskými. V roce 1995 zpracoval Kolektiv autorů studii o Městečku¹⁴. Ve studii došli k těmto závěrům (str.19-27):

V populaci Městečka je zastoupeno 24% starousedlíků, 44% občanů zde bydlících je 20-39 let,
nejvíce lidí má základní vzdělání nebo jsou vyučení,
soukromých podnikatelů je velmi málo, nejvíce je v Městečku zaměstnanců a důchodců,
v profesní struktuře převažují kvalifikovaní a nekvalifikovaní dělníci a nižší odborní pracovníci,
sociální klima Městečka se vyznačuje silící sociální soudržností, která je založena na silných příbuzenských i mimorodinných přátelských vztazích v okolí bydliště,
ve městě dominuje generační kontinuita se silným zázemím starousedlíků, opakované migrační vlny způsobují určitou tenzi,
Městečko se jeví jako místo stále většího střetu zájmů, zájmů mladých a starých lidí, starousedlíků a obyvatel do Městečka přistěhovaných, metaforicky řečeno: místo střetu zájmu "tradice" a "inovace".

4. ROZBOR PAMĚTÍ A ROZHOVORŮ

4.1. POZIČNÍ A RELAČNÍ PŘÍSTUP K ANALÝZE SOCIÁLNÍ STRUKTURY

Analýza sítí (Emirbayer, Goodwin, 1994:1414) zastává "antikategorický imperativ", interpretaci jednání nebo sociálních procesů neodvozuje od znaků, na jejichž základě je vřazujeme do vertikálních i horizontálních příček sociální struktury, ale i a zejména od vztahů, které navazují¹⁵.

13.století, v Městečku vychází čtrnáctideník "Listy Městečka" (jsou k dostání pouze v jednom knihkupectví v Městečku).

Listy Městečka začaly vycházet v roce 1990 (13.1.1990) jako Nezávislé periodikum OF. Šéfredaktorem se stal současný zástupce ředitele SEŠ Moravce, zástupcem šéfredaktora Rot. Listy navázaly na periodikum se stejným názvem, které vycházelo v letech 1930-1939.

V roce 1997 byly v Městečku tyto tři největší podniky:

- **"Podnik"**, v roce 1997 měl kolem 450 zaměstnanců, vyrábí elektrosoučástky. V "Podniku" pracoval Holeček, Konečný a manžel Málkové. Podnik vyváží své výrobky do Německa. V roce 1987 měl Podnik 1635 zaměstnanců.
- Druhý podnik textilní výroby má kolem 240 zaměstnanců, patří německé firmě.
- Třetí podnik patří německé firmě, má kolem 270 zaměstnanců, vyrábí díly pro auta.

Rozpočet Městečka byl v roce 1997 zhruba následující:

Příjem - 97 000 000

Výdaje - 93 000 000

Největší výdajovou položkou byla dostavba domu pečovatelských služeb: 9 600 000

Daň z příjmu ze závislé činnosti: 8 500 000

¹⁴ Kvůli utajení neuvádím jména autorů ani přesný název v seznamu literatury.

¹⁵ Podobně argumentuje i Elias (1994:489) "k porozumění sociální struktuře a procesům nikdy nestačí studovat jedno funkční stratum v sociálním poli. Vskutku porozumět těmto strukturám a procesům vyžaduje studium vztahů mezi různými funkčními straty, která jsou vzájemně provázána v sociálním

Při výběru osobností¹⁶ byly metodou pozičního¹⁷ přístupu označeny osoby (lokální politické elity, konkrétně zastupitelé), které mají politickou moc v lokalitě a (v případě Městečka) se účastnili politického dění už od roku 1989/90. Vedle přístupu pozičního byl užit i přístup reputační¹⁸ (Hunter, 1953, c.f. Vajdová, 1992), který označuje za významné osobnosti takové, které jsou za významné danou komunitou považovány, aniž by nutně zastávaly nějaký vysoký post v místních organizacích (v analýze sociálních sítí odpovídá tomuto přístupu přístup relační)¹⁹.

Při rozboru pamětí a rozhovorů budu třídit pozice a relace vytvářené v sociální struktuře. Při studiu sociální sítě se lze jednou zaměřit na vztahy v ní (a jejich vlastnosti) nebo na pozice, které jsou v jejím rámci seskupeny (a jejich povahu). Vyprávění (pamětí a rozhovorů) jsem kódovala podle toho, zda výpověď nějak dokládá spíše pisatelovy relace v prostředí, kde se pohybuje, nebo zda z ní lze vyvodit, jakou pozici pisatel zastává a k jakým pozicím jiných lidí v jeho okolí se vztahuje a tato informace se mi jevila účelem sdělení. Tyto dva kódy jsem označila za “poziční” a “relační” a jejich přiřazení odvisí od údajů o osobě-osobách, o kterých se vypravěč zmiňuje. Ke každému z kódů jsem přiřadila modus vyprávění.

Poziční kód se vyznačuje následujícími charakteristikami: osoba popisuje sebe nebo druhé jako držitele nějaké pozice-(funkce), jejichž identita není založena ani na příbuzenských závazcích, ani na závazcích vůči nějaké, převážně neformálními svazky spjaté a organizované komunitě. Vyprávění o pozici je orientováno na výkon pozice a na pracovní úspěchy a pády. Rovněž se v tomto modu vyprávění klade důraz na postojové orientace, hodnoty, a strukturální charakteristiky a predispozice, které pozici definují. Tento kód je přiřazen zejména vyprávění o tom, kdo lidé jsou a co dělají.

Relační kód má tyto vlastnosti: osoba popisuje sebe nebo druhé jako spojené vztahem, ať už přímým nebo zprostředkovaným. Informace o takovém vztahu většinou obsahuje nějaké neformální sdělení, morální hodnocení nebo vypovídá o nějakém držiteli pozice-funkce nikoliv z pozice znalce jeho pracovního výkonu a pravomocí, ale z pozice někoho, kdo si nárokuje od dané osoby více, než má v “popisu práce”, nebo tento popis práce dobře nezná. Tento modus je přiřazen vyprávění o tom, jací lidé jsou, (když něco dělají). Tento kód bývá přiřazován vyprávěním o příbuzných, přátelích, sousedech, známých, ale i o spolupracovnících, pokud splňuje výše uvedené podmínky. Tento kód se obecně vyskytuje více ve vyprávěních s větší příběhovostí, citovostí, mlhavostí a logickou nepřesností.

poli”.

¹⁶ Vedle přístupu reputačního a pozičního, o kterém jde dále řeč, pro identifikaci významných osobností komunity, existuje také přístup problémový (Dahl, 1961, c.f. Vajdová, 1992), kdy se na rozboru konkrétních rozhodnutí zkoumá, kdo měl na jejich podobu rozhodující vliv.

¹⁷ Metoda pozičního přístupu (Hawley, 1963, c.f. Vajdová, 1992) slouží k určení toho, “kdo má moc v lokální komunitě”, a jedná se o osoby, které zastávají významné pozice v organizacích lokálního společenství. V našem případě se jedná o starosty, jako nejvýše postavené osoby místní vlády.

¹⁸ Odlišení osobností, které určíme pozičním nebo reputačním přístupem, zhruba odpovídá dělení na formální a neformální držitele autority ve skupině.

¹⁹ V Městečku se jednalo o případ zastupitele, dnes důchodce, pana Konečného, který místním pamětníkem, pravidelně přispívá do Listů Městečka a promlouvá na pohřbech.

Z paměti a rozhovorů z Městečka uvádím příklady modu vyprávění přiřazených k relačnímu kódu (čísla odstavců odpovídají členění paměti v Příloze č.2).

“ také byl na mě činěn nátlak na přidělení bytu . . . ztratil jsem některé kamarády, kteří chtěli využít toho, že jsem starostou, kdo neprosadil svou mě nemá rád . . . ” (Starosta Městečka Holeček)

“Dlouho se pánové nemohli totiž smířit s tím, že vládne ženská!” (Učitelka, odst. 30)

“do soukolí . . .OF jsem byl . . . vtahován postupně . . . a tak jsem začínal psaním plakátů zvoucích občany na schůze OF . . . vylepoval . . . jsem je . . . autem . . .mě vozili jiní . . samozřejmě zdarma” (Důchodce, odst. 6)

A mody vyprávění přiřazené k pozičnímu kódu:

“je to manželský pár ... ta paní je pedagožka, ona dělá v psychologické poradně, takže zase máme i profesně spolu do činění ... vždycky jim bylo jasno po politické stránce” (Bývalá starostka Městečka Málková)

“V tzv. konsolidačním období mi toto při prověrkách bylo vytýkáno a bylo to zapsáno v kádrových materiálech . . . jsem pak nesměl zastávat žádnou vedoucí funkci.” (Gert, odst. 4)

“ na radnici skončil čas dělnických starostů” (Důchodce, odst. 115)

Jednotlivým částem paměti a vyprávění byly dle jejich obsahu přiřazeny mody vyprávění buď relačního nebo pozičního kódu²⁰. Toto rozlišení odpovídá dvěma hlavním přístupům k analýze sociální struktury. Poziční přístup sleduje, kde se daná osoba nalézá v rámci sociální struktury odvozené z jejího povolání a jaké (potenciální) vazby z této pozice vytváří legitimně (t.j. výkonově) na jiné ekvivalentní pozice. Relační přístup je zaměřen na studium ego-centricky ukotvené sítě osoby se zřetelem na příbuzenské a sousedské vazby.

4.2. MÍSENÍ SOCIÁLNÍCH POLÍ OBCE

Sociální pole lokality lze s Barnesem (1954) rozlišit na stacionární, fluidní a to, kde se stýkají vazby obou z nich. Rozbor stacionárního pole je možný za užití relačního přístupu k analýze sociální struktury a rozbor fluidního pole za užití přístupu pozičního.

Srovnáním paměti zjistíme, že jejich pisatelé strukturují sociální skutečnost podobným způsobem. Autoři se v pamětech představí, vsadí obec do území a přírodního prostředí, podají výčet významných staveb a institucí (od sídel úřadů, přes sportovní hřiště po hřbitov), rozprávějí se o dramatu, jak vstoupili do lokální politiky a jak v ní pro první volební období ne/uspěli. Do ohraničeného poznávacího pole je rámována i historie. To, co bylo, se vztahuje k tomu a dokládá to, co je a jaké je nyní.

²⁰ V práci budu pro zjednodušení užívat pro modus vyprávění o části textu, která se týká sociálních sítí a významů připisovaných vazbám v nich a přiřadila jsem jí relační kód, pojem: modus vyprávění o relačních sítích nebo modus vyprávění relačního kódu. Podobně zavádím i pojem: modus vyprávění o pozičních sítích a modus vyprávění pozičního kódu.

Historie obce Z. (Paměť č. 4) s nelichotivými přezdívkami “Brežněves” a “rudá obec”, u které byl zřízen tábor PTP, začíná v pamětech (odst.2) rokem 921, kdy měla být tato obec “dána darem jednomu z vrahů sv. Ludmily”. “Historicky” vtělený duch zrádovství obce podbarvuje vyprávění o nedostatku podpory místních obyvatel (z nichž někteří za vlády komunistické strany těžili z výhod, které se jim nabízely blízkostí lágru) pořádání setkání bývalých černých baronů v obci. Minulá selhání obyvatel Z. tvoří i podtext starostova neslavného konce vyjádřeného jeho definicí starostování jako “*funkce obecního kašpárka*” (odst.38). Občané dle něj selhali, protože ho nepodpořili v krizi starostování.

Podobně jako lidé zpevňují minulé dění v jim srozumitelné významy, tak také tíhnou k tomu zpřehlednit své sociální vztahy. Mísení módů vyprávění o sítích se vyskytuje v situacích, kdy je osoba vystavena změně, významným úspěchům či neúspěchům a popisuje událost vybočující z každodennosti. Ve vyprávěních pak začne splývat soukromé s veřejným, volný čas s pracovním, zavedené s jedinečným. K prolínání pozičního a relačního modu vyprávění o sociálních sítích dochází v různých kontextech (odstavce odpovídají členění paměti v Příloze 2):

- v situaci historické změny

“bývalá tajemnice NV . . . mocná paní neunesla revoluci. Krátce po revoluci zemřela . . . bývalý předseda NV je nyní v invalidním důchodu, po infarktu - člověk, který se s porážkou těžce srovnával.” (Učitelka, odst. 108)

- v situaci změny v životě osoby, konkrétně zachycuje období, kdy se budoucí místostarosta učil nové práci

“na radnici jsme se nastěhovali . . . členové našich rodin nás tam občas navštěvovali s humanitární pomocí a . . . s potravinami” (Tajemník, odst. 48)

- v situaci, kdy daná osoba dosáhla významného úspěchu (dostalo se jí ocenění jako starostce, křestní jméno autorky paměti je Anna)

“Tyto řádky ... končím slovy, která na návsi v noci, kdy se pálí čarodějnice napsala ... mládež: “Honza nikdy nebyl králem, byla jím vždy Anička”. Touto “korunovací”, kterou jednou smyje déšť končím neutříděné povídání o svém království, které je službou občanovi”. (Učitelka, odst. 109-111)

Pozice se v rámci sociální struktury přeskupují i konzervují: *“struktura není nehybná a na topologickém popisu stavu sociálních pozic je možné založit analýzu pohybu, jímž se struktura rozdělení rozhodujících vlastněných kapitálů, a tím i sociální prostor, uchovává a mění . . . popisují ... sociální prostor jako ... pole sil, jejichž tlaku jsou nutně vystaveni aktéři v onom poli zaangažovaní, a zároveň pole bojové, na němž se aktéři různými prostředky a za různými cíli ... střetají a tím přispívají k jeho uchování či změně”* (Bourdieu 1998:38). Prolínání módu vyprávění relačního a pozičního kódu odráží zlomové události. Při prolínání polí se do fluidního pole pozičního modu vyprávění o sociálních sítích vmísí modus vyprávění relační, který za této situace zbytní. Neurčitost, přeměna diskontinuity v kontinuitu, je zvládána narativně. Stacionární pole má svou svébytnost a autonomii, která je dána tím, že osoby v něm

"jsou", na rozdíl od pole fluidního, kde je převládajícím pojetím osoby to, "čím se stává" (zásluhou). Po oslabení pevnosti struktury polí dochází následně k jejich zpevnění, čemuž ve všech pamětech odpovídá sebevědomé vládnutí převládajícím pozičním modem vyprávění o starostování, tak jak se mu noví starostové naučili skrze agendu výkonu starostenské funkce.

4.3 ROZVOLŇOVÁNÍ A ZPEVNĚNÍ SÍTÍ

Sociální změna útvarů prochází fázemi s odlišnou časovou dynamikou a s protitlakem vůči směru změny. Šrubař (1996, c.f. Kabele a kol. 1997) poukázal na to, že transformaci postkomunistických zemí je vlastní sémantika návratu "do Evropy": "*Tato sémantika je pak založena na vzorcích z repertoáru politické a ekonomické liberalizace a tak vyvolává diskurz, který podpořen ekonomickou globalizací, se pevněji etabloval na Západě*". Sémantika návratu "*na jedné straně otevírá pole aktivity a objektivuje sociální vztahy a na druhé straně podporuje zlomy v individuální a kolektivní identitě, přináší reetnizaci sociálního prostoru a podporuje anonymitu a atomizaci sociálních vztahů*" (Šrubař, 1996, c.f. Kabele a kol., 1997:1).

Fázováním změny sociálních útvarů, popsané jako otevírání sociálních světů a jejich uzavírání v kontextu přechodu z jedné životní fáze do druhé, se zabýval Arnold van Gennep (1997)²¹. Poukázal na rituálech "přírodních národů" a starších evropských obřadech význam a smysl "rituálů přechodu". Rituály přechodu se odehrávají v těchto sekvencích (ne vždy stejně dlouhých): odloučení, pomezí a přijetí (sloučení). Umožňují snazší přechod z jednoho stavu do druhého, zmírňují dezorientaci. Stresy, odcizení, napětí a nejistoty tlumí navozením dramatických stavů. Přechodové rituály mají primárně sociokulturní charakter, i když zahrnují i posvátno. Pomezí rituálu přechodu otevírá změnu a také ji uzavírá²² a ustavuje platnou.

Kabele (1998) nabízí pro proměnu osob a sociálních útvarů pojem přerod, kdy se zavedený řád A promění podstoupením výjimečného stavu, sledu mezních situací (str. 306) a krizí v nový řád B. Přerod se liší od přechodu zásadně tím, že podoba nového řádu je nejistá a nejasná. "Přeměna diskontinuity v kontinuitu je umožněna jejím zpodobněním v rámci příběhu příběhů" (Kabele 1998:309). Narativně zpodobněný přerod překlene přetržitost ve spojitý a konzistentní sled událostí.

Jak sémantice návratu, tak přechodovým rituálům, tak i přerodům je vlastní to, že světy (řády bytí, Kabele, 1998) vystavené změně tíhnou po narušení režimu žití a pravidel hry po jejich znovuoobnovení. Nové subjekty života společnosti - občanská fóra, byla ustavena na bázi již před revolucí existujících sociálních sítí, které se v krátkém údobí zhruba dvou let rozvolnily, provázaly se novými vazbami (i na nové členy), a posléze se v této podobě zpevnily, zpřehlednily a ustavily si svůj režim fungování a významů. **Lokální občanská fóra** začala často za dramatických okolností

²¹ Originál je z roku 1909 (Arnold van Gennep: Les rites de passage).

²² Při pomezním rituálu jsou lidé udržováni v mezilehlé poloze, například v provizorní rakvi, kde jsou uloženi někde mezi životem a skutečnou smrtí (Gennep, 1996:170) nebo prochází branou, prahem, který dva světy odděluje.

vznikat v obcích po listopadu 1989. Místní OF zastřešovalo odpor a vůli po zlomení moci vládnoucí komunistické strany.

Na příkladu vzniku dvou lokálních Občanských fór vidíme, že obě vznikala podobně (jeden příklad je z Paměti č.1: Tajemník, město R, odst. 20-25 a druhý z Městečka). Okruhy lidí, které tvořily jádro OF v obou městech, jsou dále znázorněny graficky.

Autor paměti č.1 z R (5 000 obyvatel) byl v prvním volebním období tajemníkem, po druhých komunálních volbách se stal místostarostou znovuzvoleného starosty z prvního období. Starosta byl dříve ředitelem školy. Následující pasáž rekonstruuje vznik OF v R (odst. 20-25):

Významnou úlohu při utváření Občanského fóra v městě R sehrál vlastivědný kroužek, který se, ještě v době před revolucí, staral o chátrající zámek a kritizoval jeho devastaci. Okruh lidí - členů tohoto kroužku, tvořil později jádro OF. Samotný výbor zakladatelů OF sestával z 15 lidí, byli mezi nimi známí členů kroužku. Šlo o profesory, učitele, doktory, techniky. Pisatel paměti, který se později stal tajemníkem městského úřadu, se v té době angažoval v OF na svém pracovišti. Jeden člen výboru OF v R ho znal a přizval ho ke spolupráci v OF v R. Schůzky OF v R se pak začaly konat v bytě budoucího tajemníka, do činnosti OF se aktivně zapojila i jeho manželka.

Události ustavení OF v Městečku (8 000 obyvatel) zaznamenává Kronika Městečka a kronika Střední školy ekonomické:

Kronika Městečka popisuje události po dnech:

Sobota 18. listopadu. Ten večer se schází v Městečku šest lidí.

Neděle 19. listopadu. V 17 hodin se schází skupina odvážných nespokojenců. Vzniká Petice občanů Městečka a na ní 16 podpisů prvních signatářů. Dále vzniká návrh na petici učitelů.

Pondělí 20. listopadu. Na SEŠ (Střední ekonomická škola) se projednává přichystaná petice učitelů a je zamítnuta. Jména aktérů jsou nahlášena na OV KSČ do okresního města. Mezi tím po městě obíhá Petice občanů Městečka a přibývají další podpisy ... Večer se opět schází skupinka, někteří z neděle už nepřišli.

Úterý 21. listopadu - Dr. Ž odesílá z X Petici občanů Městečka. Celkem 74 podpisů.

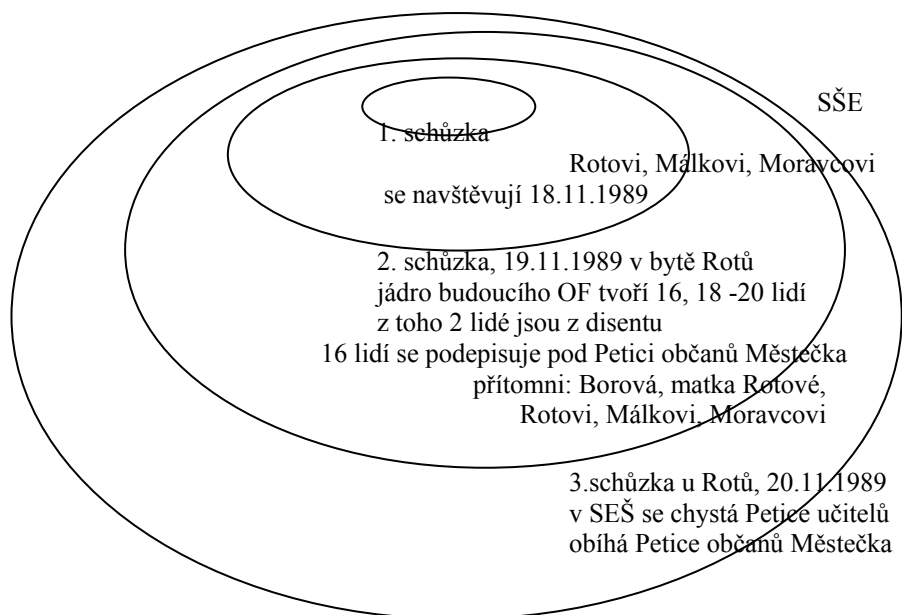
Středa 22. listopadu. Večer se koná schůzka na kterou je pozván zástupce z pražského OF, lidé z dvou blízkých okresních měst. Bylo založeno OF v Městečku.

Čtvrtek 23. listopadu. Na MěNV v Městečku začínají jednat zástupci OF o uskutečnění shromáždění.

Kronika Střední školy ekonomické zachycuje první okamžiky vzniku OF:

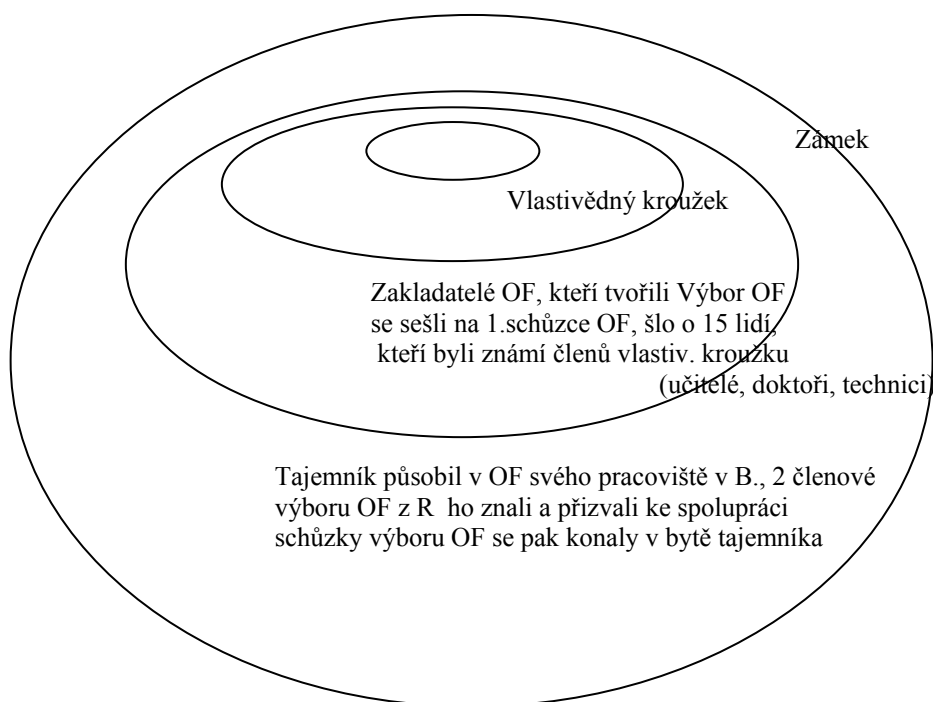
"18.11.1989 přišli k Moravcům manželé Rotovi a Málkovi s návrhem sejít se příští den v 18 hodin u Rotů. Tam se také sešli a ze školy kromě ing. Moravce byli přítomni ing. ... a ing. ... Přítomni byli i prof. Rot, prof. Málková a prof. Borová. Na tomto večeru se dohodlo, že se napíše petice za občany města, která odsoudí hrubý zásah policie proti studentům. Zároveň se dohodlo, že škola pošle petici podobného obsahu samostatně."

Jádro OF v Městečku:

Na SŠE, Střední škole ekonomické, dříve zemědělské, učil a později se stal jejím ředitelem Moravec, učil tam Málková, učila tam Borová a Rot.

Jádro OF v R (Paměť č.1, Tajemník):

Lidé sdružení kolem vlastivědného kroužku se starali o zachování zámku.

Paní Málková, starostka v letech 1992-1994, členka ODS, zastupitelka od roku 1990 a učitelka na SŠE, byla jednou z iniciátorek vzniku OF. Z jejího vyprávění vyplývá, že budoucí vlivné OF ustavoval v počátcích jen velmi malý a omezený okruh lidí, kteří se navzájem dobře znali.

“no a přímo v listopadu tady jsme začali vlastně s kolegy ze školy, protože hned po 17., tedy 18. listopadu nás navštívil doma jeden kolega tehdejší ... s manželkou a dohodli jsme se, že je třeba něco udělat, že my vlastně když se jednalo vo mladý lidi, tak my jako pedagogové bychom měli se k tomu nějak vyjádřit, takže jsme hned toho 18., 19. dávali dohromady skupinu lidí a protestní prohlášení, rezoluci, samozřejmě, že jsme oslovili ty, o kterých jsme věděli, že jsou podobného smýšlení jako my a doufali jsme, že jim můžeme věřit ... hned v pondělí, to bylo 19. tu rezoluci jsme sepsali a začali jsme podepisovat, a tahleta naše skupinka byla zárodkem Občanského fóra Městečka, které se scházelo v bytě u těch lidí, přátel, ty bydlí v centru města ... to byli ty co za náma přišli, no a do téhle skupiny jsme jednak cíleně oslovovali lidi, jak říkám, o kterých jsme věděli, že jsou to naši přátelé, a že jsou tak toho smýšlení, ale přišli tam i v průběhu týdne nebo po 10 dnech další lidi z města, který jsem třeba nikdy před tím neznala, neviděla ... a už od ledna 90.roku jsme začali vydávat ... Listy Městečka ... byli i lidi, kteří odmítli ... a který se odmítli angažovat ... takže na ... první schůzce bylo ...lidí... 6-8 postupně se taková ta neaktivnější skupina ustálila ... tak na těch dvaceti no tak hlavní to jádro byli lidi, který jsme znali už dřív, dokonce jsme minimálně o dvou z nich věděli, že se velmi angažovali v disentu ... to byl doktor Ž ... ředitel psychiatrický léčebny ... ten se osobně znal s Havlem a Žantovským ... ten byl duchovním vůdcem tady toho občanského fóra ... ten druhý to je člověk, kterež žije v Praze, ale pochází z Městečka ... když uvážíte, že jsme se opravdu poprvé sešli 18. listopadu... my jsme samozřejmě měli strach především, protože my jsme nevěděli pořádně do čeho jdem”

Porevoluční ředitel SEŠ (rodák a významný místní ochotník) pan Moravec, úspěšně kandidoval za OF, stal se zastupitelem, v druhém volebním období radním a v současném třetím (od 1998) je místostarostou. Stál u samého vzniku OF:

“po 17.listopadu ... nás navštívila tady kolegyně paní Málková s maželem a Rotovi, to je tady kolega kantor, nás a moji ženu informovali, co se v Praze dělo ... jsme se dohodli, především tedy paní Málková ... že svoláme na 10 hodinu v pondělí schůzku vyučujících, že bude provedena informace, co se v Praze děje, to bylo svoláno ... řekli, jsme si ... že by se měla podepsat nějaká petice na podporu studentů, takže se začla podepisovat, mezitím nějaká dobrá duše někam telefonovala, takže jsme byli udaný, přijeli sem soudruzi z OV ... v sobotu nás navštívili přímo Málkovi a v neděli jsme se u těch Rotů sešli ... bydlí v centru ... tam přišla řada lidí z města, někteří tady ze školy ... potom bylo v Městečku ustaveno OF mezitím byly tahanice ve škole ... že ty kantůrci co podepsali petici ... že si podepsali propouštěcí dekrety byli tam kantoři, tedy od nás ze školy, na tom prvním setkání tak 16, 15 lidí ... někdo po tom 68 roce, co byli odstraňovaný z míst ... kdo se angažoval z ochotníků, tak 4, 5, ne všichni se nechají napsat na kandidátku”

K účasti na dění, které vyústilo v založení OF, byl také vyzván pan Kadlec, první svobodně zvolený starosta Městečka (nahrazený po dvou letech Málkovou). K Rotům

nepřišel. V prvních volbách pak kandidoval jako člen sociální demokracie pod hlavičkou bloku nekomunistických stran, nikoliv za OF, jako paní Málková a Moravec. Na zakládání OF vzpomíná následovně:

“Přímo jsem se revoluce neúčastnil, myslím tím listopad, tady poměrně brzo pár lidí překonali strach, scházeli se v jedné rodině, byl jsem tam přizván, ale nevěděl jsem, že je to záležitost veřejná, měl jsem dojem, že je to věc tajná, zdálo se mě, že jejich konspirace je záležitost laická, naprosto nedostatečná, nechtěl jsem tuto skupinu ... ohrozit, měl jsem na patách Státní bezpečnost ještě v 70. letech, nechtěl jsem je ohrozit, považoval jsem za chybu ... domácí z toho bytu, kde se scházeli mi volala po telefonu ... předseda národního výboru povolil mítink, toho jsem se nezúčastnil, protože jsem měl obavu, že bych to emocionálně nezvládl ... když se blížily komunální volby a viděl jsem dost hysterie v místním OF ... příliš emocionální na můj vkus”

Jádra OF a osobnosti v nich činné byly nositeli sociální změny²³, za jejichž nejdynamičtější fázi považujeme prvních několik let po listopadu 1989. Tito lidé byli ochotni riskovat a vyvíjet osobní úsilí, aby vytvořili novou, na demokratických principech založenou, místní vládu. Jádra OF vznikala na bázi již dříve ustavených přátelských vztahů a na dlouhodobě utvářených vztazích důvěry, včetně podrobných znalostí jednoho o druhém. V případě města R a Městečka vyšlo budoucí OF z již existujících institucí, které se v situaci měnících se společenských poměrů přetransformovaly v politický nástroj tlaku na změnu místních poměrů. V R vyšel z předrevolučního vlastivědného kroužku elity (ve smyslu vzdělání) města budoucí (minimálně) dvakrát zvolený starosta (později člen ODS). V jediné střední škole Městečka se zdvihl první odpor. Čtyři lidé, hlavní iniciátoři vzniku OF, učili nebo učí na této škole. Učitelka Málková byla starostkou dva roky, zastupitelkou po celá tři volební období, dnešní ředitel školy Moravec dostal v listopadových komunálních volbách 1998 největší počet hlasů a zastupitelem je také po celá tři volební období.

Fakt, že to byly v obou případech právě vzdělanostní elity, které se jako první nedvojznačně přihlásily k nutnosti změnit společenský režim a aktivně se na tom podílely, vysvětlují následovně:

- Povahou “sametové revoluce”, která měla ve svých počátcích punc vzpoury studentů a umělců. Málková vzpomíná, že se ona a její kolegové cítili být jako pedagogové zodpovědní za to se vyjádřit ke zmlácení lidí na studenty zastřešené demonstraci (u příležitosti výročí zavření českých vysokých škol nacisty). Málková při líčení motivů, proč se zasazovala o vznik OF, zmínila své děti (představitelky mladé, studující generace), *“naše děti začaly dospívat do věku, kdy začaly rozum brát ... bylo jim 13, 14 ... a už jsme nechtěli, aby se nechaly jenom ohlupovat tou oficiální propagandou”*. (Podobně uvítal revoluci i Holeček, protože věděl, že jeho syn chce emigrovat). Zejména učitelé se mohli cítit být s protestujícími studenty, z počátku pražskými, spojení a vyburcovalo je to k aktivitě.

²³ Revoluce ve střední a východní Evropě postrádala “patos novosti”, který je dle Hannah Arendtové základním znakem moderních revolucí (c.f. Musil, 1992:175), protože byla vedena sémantikou návratu do liberálních společností Západu.

- V R i Městečku byly tyto elity nespokojené a kritické vůči předrevolučnímu režimu. Těžko však soudit, zda míra jejich nespokojenosti byla významně větší než ne/spokojenost jiných, aby je to vedlo k odvážnému mobilizování protestu.

Vzdělanostní elity studovaly ve velkých městech, kde jsou vysoké školy. S městy si udržovaly vazby, ať už pouhé vzpomínky, nebo přátele a známé, od kterých získávaly informace nebo měly skrze vazbu na město dokonce přístup k samizdatové či protirežimní literatuře. Vzhledem k difuzionistické povaze sametové revoluce (ta se šířila převážně z velkých do menších sídel s ústřední rolí Prahy) právě tyto vazby mohly být příčinou, proč vzdělanostní elity vyprovokovaly změny.

- Vzdělanostní elity disponují kulturním kapitálem (Bourdieu, 1998) , jehož symbolická složka (například titul, schopnost něco sepsat či někoho přesvědčivě oslovit) je činila vědomými si možného úspěchu jimi zmobilizované kolektivní akce (při uvážení, že riziko fiaska bylo umenšováno hroucením se okolních totalitních režimů). Tento faktor nikterak neumenšuje jejich statečnost, jen tvrdí, že lidé kalkulují se svými schopnostmi a dovednostmi a dle toho vytvářejí budoucí možné scénáře svých aktivit.
- Školní výuka předávala pojetí národního obrození jako procesu, kdy je “prostý” (venkovský a česky mluvící) lid políben jako Šípková Růženka, probuzen národními buditeli a vyveden z doby Jiráskova Temna. Tato sdílená představa o predispozici nechat se vyburcovat uvědomělým vzdělaným vlastencem mohla napomoci přijetí působení vzdělanostních elit jako legitimího konání hodného širší podpory.

OF v Městečku s členskou základnou mezi učiteli ve Střední škole nevzniklo z *ad hoc* seskupených nadšenců, ale vzešlo ze sociální sítě s institucionální bází. Členové OF v situaci prudké indukované změny postupně re-definovali cíle, zaměření a identitu své skupiny tak, že začala nabírat rysy politického subjektu a ruku v ruce s tím se začala formalizovat. V tomto stadiu se také otevírala novým členům. Porozumění hnutí OF jako ryze politickému subjektu se ve svém vyprávění bránila Málková, když zdůrazňovala, že “v rámci té volební kampaně jsme pořád dělali i akce nejenom čistě politický ... jsme dělali spousty kulturních akcí”.

Do prvních komunálních voleb v Městečku (které jsem měla možnost sledovat až podnes, nejen v prvním volebním období jako paměti) šla tři uskupení, OF, blok nekomunistických stran a komunisté. Za OF kandidovala Málková s Moravcem (Rot se do zastupitelstva nedostal), za blok nekomunistických stran Kadlec a Holeček. Holeček se dostal do revolučního dění přes odborovou organizaci v Podniku, kde pracoval. Z komunistů stojí za zmínku bývalý předseda NV, který se v prvních dvou volebních obdobích vždy dostal do zastupitelstva (a byl radním).

Starostou byl zvolen Kadlec, jeho místostarostou Holeček. Po personálních změnách v zastupitelstvu byl Kadlec nahrazen po roce a půl Málkovou, Holeček odstoupil. Ve druhém a třetím volebním období byl starostou zvolen Holeček. Z **volebních výsledků Městečka** vyplývá, že významné osobnosti, vzešlé z prvních komunálních voleb, si své

pozice a svůj význam udržely i po dalších komunálních volbách²⁴. Navíc, nejdůležitější postavy současného lokálního politického systému do něj vstoupily hned po listopadu 1989, ať už to byla jedna z prvních zakladatelek OF Málková nebo vedoucí odborů Podniku, největšího zaměstnavatele Městečka, Holeček. Tyto, po první dvě volební období hlavní dvě “soupeřící” politické postavy Městečka, vstoupily do politického dění už v počátku odlišným způsobem a z jiného zázemí sociálních sítí²⁵. Dle úsudku Konečného mají také odlišné příznivce: Málkové jsou nakloněni “*rodina Borových a někteří ti podnikatelé*” a Holečkovi “*ti z Podniku ...a sportovci*”.

Z výzkumů místní vlády²⁶ vyplývá, že ze starostů, zvolených v druhém volebním období, jich bylo činných v tom předchozím období 76%, ochotu znovu kandidovat ve volbách projevilo v roce 1997 62% současných starostů. Po obsáhlé výměně politiků v prvním volebním období (podíl příslušníků bývalé politické nomenklatury byl odhadnut na 20% zastupitelů zvolených v roce 1990) došlo pak v dalším období k jejich reprodukci.

Do české lokální politiky vstoupili po revoluci noví lidé, bez zkušeností s vedením veřejné správy. Noví politici se rekrutovali m.j. z lokálních občanských fór. Z paměti a rozhovorů v Městečku vyplývá, že nová občanská fóra vznikla tak, že došlo k přestrukturování dříve ustavených sítí přátelství, které byly částečně institucionálně zastřešeny (vlastivědným kroužkem, školou). Tento proces znamenal přeskupení vazeb a významů jednotlivých osob v předrevolučních sítích a přibrání nových osob do těchto sítí. Tomuto jevu říkám rozvolnění sítí. Rozvolňování sítí bylo momentem sociální změny a proto je popisováno v narativním, relačním módu vyprávění o sociálních sítích. Budoucí (fluidní) pole politických funkcí bylo na počátku smíseno se (stacionárním) polem blízkých přátelství a v rámci tohoto překrytí se nově svázaly i sociální sítě. Obě pole se později oddálila a na lokální politické scéně se objevily její nové osobnosti. K rozvolňování sítí docházelo v prvních dvou letech a bylo ukončeno obdobím druhých komunálních voleb. Sítě se posléze zpevnily, pozice v nich se usadily stejně jako významy těchto pozic a struktura vazeb kolem nich.

²⁴ Blíže viz tabulka “Volební výsledky ... v Městečku”. Tabulka ukazuje, jak si vedlo pět osobností Městečka ve třech komunálních volbách. Vyjma Konečného, byli ve všech volebních obdobích zvoleni do zastupitelstva a dlouhodobě zastávají významné pozice v lokální politice (například funkce starostů, místostarostů).

²⁵ Jak vyplývá z výzkumu orientovaného na šetření “Sociálních sítí v lokálním politickém systému“, který byl prováděn na jaře 1998, z celkového počtu 43 respondentů - osobností Městečka, kteří mohli uvést nejvýše tři libovolné osobnosti “kterým důvěřují a které přispívají nebo by mohly přispět k rozvoji města” byl současný starosta Holeček zmíněn devatenáctkrát (jako konkrétní osoba byl zmíněn nejčastěji) a hned za ním druhá Málková desetkrát (číslo označuje počet lidí, kteří alespoň v jedné ze tří možností dali uvedenou odpověď).

²⁶ Opírám se o výzkumy SoÚ AV ČR (D.Hanšpach, E.Heřmanová, M.Illner, T.Kostelecký, Z.Vajdová), zejména o údaje prezentované na tiskové konferenci Rady pro popularizaci vědy AV ČR z 11.11.1998 na téma Lokální společnost a místní vláda v ČR.

4.4. STAROSTOVÉ JAKO “MOSTY”

Lidé popisují svět v opozicích. Jednou z nich je protiklad MY a ONI. Dle Baumana (1996:41-56) je MY skupinou, do které patřím a dění v ní dobře rozumím, cítím se v ní bezpečně a je mi oporou. Ke skupině ONI nemohu nebo nechci náležet, jsem vůči ní podezřívavý, často o ní mám jen kusé informace. Jak MY nebo ONI mohou být imaginárními (vykonstruovanými) společenstvími.

Analýza sociálních sítí, popisující svět vzájemných vazeb (ve společenství), antagonistické ekvivalenty MY a ONI uskupení nemá. Pracuje s pojmem strukturální díra. To je takové místo v síti, kde absentuje vztah mezi jedinci. Ve vazbách sociálních sítí mohou být některé body spojeny jen nepřímými vazbami a navíc vzdálenost mezi body v síti může být natolik velká, že jsou tyto body de facto izolované jeden od druhého. Například při difúzi informací, ač jsou dva body spojeny nepřímou vazbou, se může stát, že se k nim daná informace nedonese, protože by musela projít příliš dlouhou a komplikovanou cestou a ztratí se někde na dráze. Strukturální díra pak může naznačovat, že v síti se objevuje klika nebo komponenta. Při zaznamenání pouze pozitivních vazeb, lze pak uvažovat o významu přerušení vazeb v síti a případném nepřátelství lokálně oddělených uskupení vazeb nebo blokování difúze určitým směrem.

Most je pro nás (protože nejsou splněny všechny podmínky Granovetterova modelu) vzácnou, výjimečně se vyskytující vazbou, která přemostuje lokálně oddělené světy, které sice o sobě mohou vzájemně vědět, ale nekomunikují spolu. Nositel vazby přemostění - most, je zprostředkovatelem světů, jejichž pravidla hry zná a je v nich respektovanou osobou. Starostové (zastupitelé) úspěšní v samotném získání této funkce a v jejím zastávání²⁷ jsou právě takovými mosty. Nedostatek podpory ze strany kolegů, přátel, občanů bez ohledu na (starostou prezentované) zásluhy o rozvoj obce byl počátkem politického pádu starosty Brežněvse (Paměť č. 4, odst.15, 16, viz. Příloha č.2):

"jsem neuposlechl jeho radu propustit účetní a matrikářku v jedné osobě ... Tímto svým postojem padla poslední možnost mé podpory ze strany OF. Vzniká ODS ... odmítám do této strany vstoupit ... Stává se ze mne Milouš Jakeš - kůl v plotě. Členové KSČ mi nepomáhají ... Jsem obviňován členy ODS, že táhnu s komunisty ... Dozvídám se to i od svých blízkých příbuzných"

Zaujmout významnou pozici v lokálním politickém systému bylo možné nejen skrze nově utvořené OF, ale i skrze - nebo v součinnosti s - již před revolucí ustavenými skupinami nebo organizacemi (ochotníci, sportovní a zájmové kroužky, odbory, tolerované politické strany).

Autoři paměti a osobnosti Městečka přemostují světy v různé míře²⁸:

"**Tajemník**" (činný v OF na pracovišti, kam dojížděl) byl spojen slabou vazbou s členem výboru OF v R. Ten ho přizval ke spolupráci a vtáhl do jádra OF v R. Tajemník

²⁷ Míru úspěšnosti odvozují od jejich vlastního zhodnocení svého působení a od toho, zda byli znovuzvoleni v dalším období.

²⁸ U paměti blíže viz Příloha 2.

se stal v druhém volebním období místostarostou. Tak došlo k přemostění OF na dvou různých místech.

"Gert" považoval své starostování za pokračování jeho probuzeného zájmu o politiku z roku 1968, včetně mnohaletého vedení místní ČSL, a původně kandidoval do FS za lidovce. Nezdá se, že by si našel skupiny příznivců (spíše je ztratil) a z politiky odešel po prvním volebním období *"Prostě proto, že mi žádná strana nenabídla místo na svých kandidátkách"* (odst. 44).

"Učitelka" se po studiu a práci ve velkoměstě B vrátila do rodné vesnice V. Dokáže si od způsobu života a uvažování místních udržet odstup, ale i ví, jak s nimi vyjednávat. Hned po svém příchodu začala *"působit na místní dění"* (odst. 4), snažila se vzdělávat děti (zřejmě nad rámec nutných učitelských povinností). Ve funkci starostky byla ochotna riskovat. Je osobou, která přemostňuje svět venkova s velkým městem, jehož dobrá znalost je jí při práci starostky výhodou (např. v usilování o dotace či půjčky, kdy uplatnila schopnost přesvědčit o jejich přidělení okresní úřad, banky, úředníky ministerstva).

Starosta "Brežněvsi" zřejmě získal podporu, aby se stal reprezentantem silně prokomunistické obce proto, že nebyl straníkem (přijatelné pro OF), ale zároveň pracoval 20 let v obci jako poslanec NV (přijatelný pro ty, kteří chtěli v jeho osobě zachovat alespoň formální kontinuitu s minulým režimem). Nicméně napnuté přemostění světa pro- a proti- komunisticky orientovaných občanů neunesl, ztratil podporu obou vzájemně nenávislných světů, a jak naznačuje výše uvedený citát, zůstal sám jako kůl v plotě. Jako generální tajemník, bezmocný a nevlivný i přes pozici, kterou zastává.

Konečně "Důchodce" popisuje důvody svého zvolení jako *"Z nouze Franta dobrej"* (odst.17) a jeho působení na radnici doprovázela hrůza ze ztráty úředního razítka. Celý jeho příběh je sledem oslabování důvěry v jeho okolí a nerespektování jeho osoby (od vztahu s pracovníky městského úřadu, po rozbití vztahu s místostarostou) až po poraženecké konstatování, že *"na radnici skončil čas dělnických starostů"* (odst. 115). Jeho neschopnost získat významné osoby na svou stranu vyústila v jeho osamění jako veřejné osoby.

Kadlec, první starosta Městečka (v prvním volebním období), je osobou dvou světů. V roce 1968 byl vyhozen jak z KSČ tak ze školy, kde učil. Jako učitel byl přeložen na základní školu 7 km od Městečka, kde také učila v té době do Městečka nově příchozí Málková. Pak nuceně pracoval jako dělník, řidič a před revolucí v ústavu pro mentálně postižené chlapce jako vychovatel. Na druhou stranu byla jeho žena předsedkyní strany ve škole, kde učila a její otec, Kadlecův tchán, byl významným členem KSČ. Po revoluci se Kadlec stal školním inspektorem a jako člen sociální demokracie (v bloku nekomunistických stran) dostal v prvních komunálních volbách druhý nejvyšší počet hlasů.

Kadlec sám sebe označuje jako člověka *"střízlivého v postojích"*, který nemá rád *"razantní řešení ani levý ani pravý"*. Dokázal, dle svého úsudku, získat hlasy těch, kterým *"bylo známo, že jsem se neangažoval za 5 minut 12"* (byl například sledován StB), ale při volbě starosty zastupiteli získal i hlasy komunistů, *"ti volili taktiku menšího"*

zla, věděli, že nebudu kolem sebe kopat". Sám sebe označuje za "osamělého vlka", a zatím se vždy dostal do zastupitelstva. Není ani představitelem prosazování radikálních změn v Městečku (jako starosta naprosto odmítal přestavět městský úřad natož někoho vyhodit z práce) na rozdíl od Málkové, a v jeho osobě se snoubí "lokální disidentsví" s blízkým spřízněním (v osobě své ženy a tchána) s členy komunistické strany.

Málková, druhá starostka Městečka (v prvním volebním období), přišla do Městečka po studiích v Praze se svým manželem (ten se stal po revoluci poslancem FS) v roce 1969 kvůli bytu. Jak již bylo popsáno výše, zasadila se o vznik OF v Městečku. Dnes je členkou ODS, je pro rychlé zavádění změn, je nekompromisní (za svého starostování personálně změnila městský úřad). Vzhledem ke svým (dodnes hlubokým) přátelským vazbám v Praze měla přístup k samizdatové literatuře, skrze dvě osoby se znala s pražským disentem, z nichž jedna byla vůdčí postavou revoluce v Městečku. V Listech Městečka kritizuje maloměšťáckou mentalitu jeho obyvatel (opatrnost, neupřímnost, pomalost, uzavřenost). Právě pro svou (přemostující) vazbu na Prahu se stala aktivní hlavní iniciátorkou politické změny v Městečku za užití vazeb ve Střední ekonomické škole.

Holeček, třetí starosta Městečka (v druhém a třetím volebním období), se narodil v malé lokalitě 17 km od Městečka. Třicet let pracoval v podniku, kde získal jako mistr i zkušenost vedoucího pracovníka (vedl 50-60 podřízených). Nikdy nevstoupil do žádné politické strany a ani nemíní. Do komunální politiky se dostal jako mluvčí výboru ROH v roce 1989, byl předsedou odborové organizace, která předkládala vedení podniku požadavky na změny. Byl vyzván, aby kandidoval na listině Strany zelených v bloku nekomunistických stran v prvních komunálních volbách.

Holečkův velmi obsáhlý okruh známých a přátel (byl schopen nejen vyjmenovat velmi rychle přes 20 blízkých, přátelských vztahů, ale i podat podrobné informace o jejich životě) zahrnuje jak bývalé kolegy z Podniku, tak z jeho sportovního působení zejména členy oddílu ledního hokeje. Pro percepci Holečka a popis jeho působení ve funkci starosty je jako ušitý na míru popis starosty Městečka z let 1931-1938²⁹ "... *povznesený nad zájmy osobní i stranické dosáhl vzácného souladu mezi různými stranami tehdy zastoupenými na radnici*". Pohybuje se se svými znalostmi dobře jak ve světě Podniku, tak ve světě sportovců (hokejistů), tak v jeho prospěch hraje i to, že pochází z místa nedaleko Městečka. S Městečkem a lidmi v něm je více identifikován než Málková. Jeho krédo zní: *"měl jsem štěstí na lidi, věřím lidem, nadchnu se pro každou hloupost, snáze se mi jedná ... když se mohu na někoho obrátit"*.

4.5. LEGITIMITA MOCI STAROSTY HOLEČKA A MÁLKOVÉ

Strukturální omezení, která vyplývají z kulturních norem společenství, mohou mít i vliv na míru legitimacy (legitimitou míním obecné uznání práva na výkon moci nebo na uplatňování autority) osobnosti ucházející se o post zastupitele. Důkaz, že status osob

²⁹ Citace je převzata z článku "Vzpomínka na rok 1938" z Listů Městečka (roč. 9 (19), č. 16, str. 5) z 26.9.1998, který napsal Konečný.

neodvisí nutně a pouze jen od jejich strukturálních charakteristik (jako například příjem, zaměstnání, třídní postavení), podal Norbert Elias se svým žákem Scotsonem ve studii dělnické komunity s 5 000 členy žijící na předměstí Londýna s názvem "The Established and the Outsiders"³⁰ (1965). "Established", lidé, kteří se do oblasti přistěhovali dříve, užívali k udržení si nadřazeného postavení včetně mocenské nadvlády, jako zbraně, které ospravedlňovaly jejich pozici, "ideologie" (str.18), t.j. systému postojů a "beliefs" o sobě, jako o více civilizovaných a o "Outsiders" jako méně civilizovaných. Established si pro sebe monopolizovali významné pozice v komunitě a outsidersům připsali stigma sociální inferiority (to se týkalo např. přesvědčení o tom, že outsiders mají sklony k delikvenci, neuspořádanému manželskému životu, špatně vedou domácnost, jsou nečistotní a nedokáží se ovládat). Outsiders tuto definici více integrovaných established přijali za svou.

Ve třetích komunálních volbách kandidovala v Městečku strana s názvem "Městečkovští"³¹. Je stranou patriotů Městečka, lidí v něm narozených. To, jestli se někdo v Městečku narodil nebo nikoliv, má vliv na posuzování jak mnoho je jeho angažování se ve věcech veřejných míněno jako upřímná snaha pomoci rozkvětu Městečka.

Současný místostarosta Městečka Moravec (rodák) vyjádřil touhu po tom, aby si ti, kdo v lokalitě žijí a dobře ji znají, mohli sami vládnout (odpovídal na mou otázku, proč tenkrát do politiky vstupoval):

"Já jsem se domníval, že za ty roky co tady žiji, že bych o spoustě věcí z pohledu Městečkovského rozhodl jinak, než co se předtím rozhodovalo od stolu od spousty lidí, co to tady ani neznali ... člověk zná ty souvislosti a má to na utváření lokality obrovský význam ... je důležité tady v tom místě znát lidi ... i lidi, většina jde formou žádostí a když řada lidí hraje komedii a když člověk ví, že pravda je trošičku jinde ..."

Nicméně patriotismus Městečkovských má i funkci sociální exkluze. Ta je zdůvodňována nedokonalou znalostí ne-narozených místních poměrů a dění a jejich nízkou mírou citové svázanosti s osudem Městečka. Nejvýrazněji promlouvá patriotismus ústy Konečného, jehož rodina z matčiny strany žije v Městečku již od 17.století. Exkluze se v jeho pojetí vztahuje i na ty co žijí v Městečku 30 let a přišli za prací v rozrůstajícím se Podniku, pro nově přichozí se obecně vžilo stigmatizující označení náplava:

"tady v Městečku my jsme doslova patrioti ... a na ty ostatní se díváme, říkáme jim náplava, víte, kteří se tu nenarodili nebo sem přišli ... a já se snažím ... aby i ty lidi, ta náplava taková ... kteří už tady žijí 30 let, právě s tím rozvojem průmyslu po roce 50 ... kdy začal Podnik stavět první domky a tak Městečko se rozrostlo jednou tolik ... a aby i ty, který sem přišli a už se jim narodil syn ... a prakticky patří sem celým životem do

³⁰ Established a outsiders bychom mohli přeložit jako etablovaní (usazení) a outsajdři.

³¹ Název strany ve skutečnosti zní jméno obce + áci (jako například obyvatele Smíchova bychom nazvali Smíchováci).

Městečka, tak aby dostali k tomu městu nějaký vztah, aby si jej vážili a chtěli pro něj něco udělat ..."

I utváření OF v Městečku se neobejde ve vyprávění Konečného bez posouzení, zda osoby kolem vzniku OF soustředěné byly nebo nebyly narozeny v Městečku:

"už totiž její dědeček (Rotové), otec paní ... byl takový vlastenec ... Městečkovští patrioté byli její rodiče (Borové) ... paní profesorka Borová a potom ta její dcera (Rotová) ... ti mladí ... byli takovou duší OF ... Kamila Rotová ... ona se rozvedla ... a manžel ... to ještě byli spolu ... ten se taky v tom hodně angažoval ... ten se sem přišel, nevím odkud přišel a on na mě dělal spíš takový dojem dobrodruha ..."

Skutečnosti, že se v Městečku nenarodila, a že tento důvod může diskvalifikovat její počínání jako veřejné osoby, je si vědoma ve svém líčení Málková:

"... jedno z nejvyšších uznání, kterýho se mi dostalo, bylo, že mi jedna paní tady posléze řekla, no vy jste pro to Městečko udělala víc než leckterej Městečkovskej, takže tady být Městečkovský už je to prvotní zásluha za kterou už je 80 bodů a to ostatní, jako jak si potom počíná ten člověk, to už zase tak důležitý není ... no mimochodem tady kolegyně má taky problém, že není z Městečka, ta napsala článek do Listů Městečka ... že tady v Sokolovně jsou smrduté záchody ... na což jí přišel sprostěj anonym, kde jí oslovovali krávo naplavená tak ono možná by ani tolik nevadilo, že nejsem z Městečka, kdybych nebyla přímo z Prahy, jo kdybych možná tady byla z nějaký vesnice okolo, to by možná nebylo tak špatný..."

Na rozdíl od Málkové se Holeček narodil v malé lokalitě 17 km vzdálené od Městečka. Na pomyslném kontinuu náplava-rodák se sune spíše k rodáctví, protože pochází z blízkého okolí. Svou legitimitu čerpá z jiných zdrojů než ona. Z rozhovorů, které jsem v Městečku vedla, a ze studia dokumentů se mi jeví, že Holeček je (jako starosta Městečka) oceňován pro schopnost klidně koordinovat činnost úřadu a zastupitelstva, pro čestnost, upřímnost a přátelské vystupování. Málková je považována za velmi ambiciózní, inovativní, paličatou, pracovitou ženu, která se dokáže prosadit.

Také o svých přátelích vypráví oba odlišně. Málková si uchovala několik hlubokých přátelských vztahů ze studií v Praze a nenachází jejich obdobu v Městečku. O svých přátelích vyprávěla spíše v modu vyprávění o pozičních sítích: známosti a přátelství navazovala po příchodu do Městečka skrze pracovní vazby, pokud se vůbec nechala přimět k rozprávění o nich, pak povětšinou popsala náplň jejich práce, politickou orientaci, a typ vzdělání. Vyjmenovala stručně a bez větších detailů zhruba 7 vazeb (buď na jednotlivé osoby nebo manželské páry).

Oproti Málkové je Holeček studnou příběhů o svých mnohačetných přátelích a známých, a vypráví o nich většinou v modu vyprávění relačních sítí. Dobře zná jejich osobní život, potíže a aspirace³². Nikdy nevstoupil do politické strany a prohlásil: "k

³² Holeček mi vyprávěl, jak se svými přáteli z oddílu hokeje popíjeli po nocích, kdy stříkali led, o tom, jak využil svých starostenských kontaktů, aby svého invalidního kamaráda povozil po chráněném území Šumavy a splnil mu tak životní sen a jak se ho dotknulo úmrtí jeho sousedky (včetně toho, jak k němu

*politikaření mám odpor*³³, Málková zvažovala možnost kandidovat za ODS (jako členka) v parlamentních volbách. Málková v rozhovoru vyjadřovala zármutek nad tím, že nebyla starostkou dost dlouho na to, aby dokončila některé započaté projekty, vyjádřila touhu stát se jí znovu. V rozhovoru se mnou Holeček explicitně touhu po tom získat post starosty nevyjádřil, jen naznačil, že si myslí, že je ve své práci starosty zběhlý a mnohé se naučil. Konečný o Málkové soudí, že jí funkce starostky sloužila k naplnění ambicí, tížádsti a seberealizace. Naopak motivace Holečka jsou dle něho nikoliv osobní, ale veřejné, starostou je dle jeho názoru proto, aby svou osobou prospěl rozvoji Městečka.

Max Weber (1997:55) soudí, že legitimita řádu může být garantována vedle specifických očekávání anebo (též) psychicky, a to: afektivně, hodnotově racionálně a nábožensky. Panství, autorita moci (str.63) pak může být udržováno odvoláním na princip legitimacy odvozený buď z následování racionálních pravidel nebo z autority osoby ("taková osobní autorita zase může vyplývat z posvátnosti tradice, tj. z toho, co je vžité, co vždycky bylo tak") nebo z charismatu. Legitimita vyplývající z dodržování a následování racionálních norem je ideálnětypickou podstatou moderních společností³⁴. Tradiční legitimita (míněná jako čistý typ) toho, kdo nárokuje uznání moci, je odvozována ze znalostí rodinného života (starosty), způsobu chování ve společenství, ze znalostí o jeho pracovním působení a o znalostech pracovního působení jeho příbuzných, ze znalostí o druzích přátelství, které navazuje a k čemu je využívá, ze znalosti jeho biografie, zájmů a očekávání.

Porovná-li příklad Holečka a Málkové (jako nejvýraznějších porevolučních představitelů změny politického systému v Městečku), a budu-li údaje, které jsem o nich vyzískala přiřazovat dle jejich převládajícího charakteru ke každému z dvojice, tak abych získala čisté typy, pak se mi jeví, že v osobě Holečka nalézám více rysů držitele tradiční legitimacy autority moci a v osobě Málkové více rysů držitelky legitimacy moderní. Následující schéma shrnuje tyto již dříve popsání rysy.

došlo). Svěřil se i s potíží a radostmi svých vlastních příbuzenských vztahů.

³³ Tento výrok dobře charakterizuje českou lokální politiku. Ta má dle Vajdové (1997) komunitní rysy, jejichž jedním z projevů je negativní konotace "politiky a politického". Českou politickou kulturu (Vajdová, 1997) lze popsat jako kombinaci poddanské (pasivní postoj vůči politickému systému) a parochiální (nízká míra specializace politických rolí).

³⁴ Moderní a tradiční chápu ve smyslu Tönniesovy Gemeinschaft a Gesellschaft (jednomyslná provázaná pospolitost vs. smluvní vazby, kalkul, individualismus). Moderní je komplex jevů industrializace, urbanizace, univerzalizace pravidel hry, racionální správy a důsledků z nich vyplývajících.

HOLEČEK

starosta ve druhém a třetím vol. období

TRADIČNÍ LEGITIMITA MOCI

Muž

Narozen nedaleko Městečka

Navazuje multiplexní vazby

Má příbuzenské svazky
v okolí Městečka

Má hluboké přátelské vztahy v Městečku
o okolí

Má rozsáhlou, hustou síť přátel a známých

O svých přátelích vypráví v modu
vyprávění o relačních sítích

O svých přátelích vypráví v řádu příběhů

Do politiky se dostal plynule z působení
v čele odborů Podniku

Není v politické straně

Má podporu bývalých kolegů z Podniku,
kamarádů ze sportu

"Je dobrým starostou pro svou uvážlivou
a milou povahu, pro schopnost dobře
koordinovat a naslouchat jednotlivým
zastupitelům a zájmovým subjektům
lokální politiky Městečka"

"Je starostou, protože chce
Městečku prospět"

MÁLKOVÁ

starostka rok a půl v prvním volebním obd.

MODERNÍ LEGITIMITA MOCI

Žena

Narozena v Praze, "náplava"

Navazuje specializované vazby

Nemá příbuzenské svazky ani v Městečku,
ani v jeho okolí

Má hluboké přátelské vztahy mimo
Městečko, v Praze

Má řídkou síť přátel a známých

O svých přátelích vypráví v modu
vyprávění o pozičních sítích

O svých přátelích vypráví v řádu institucí

Do politiky se dostala tak, že iniciovala
vznik nového subjektu - OF

Je v politické straně

Má podporu nově vznikající
vrstvy podnikatelů

"Byla dobrou starostkou pro svou
schopnost prosadit radikální změny,
pracovitost a
konkrétní zásluhy o obec"

"Byla starostkou, protože je ambiciózní
a byl to pro ní prostředek seberealizace".

Legitimita moci Holečka je vnímána jako přirozená a **spontánně** vzešlá z revolučního dění. Vazby v jím zastřešovaných mikro-sítích jsou odlišné oproti vazbám Málkové:

- do vytvoření, posilování a utvrzení vazeb investoval více času a úsilí
- vazby v sítích, které jako most zastřešuje, jsou více multiplexní (směna více odlišných druhů zdrojů)
- jako most na sebe navazuje početně daleko více lidí z více rozmanitých světů příbuzenství, sportu, Podniku a sousedství
- o vazbách rozpráví v modu vyprávění o relačních sítích: vypráví o lidech kolem sebe jako o svých dlouholetých přátelích, se kterými tráví a trávil volný čas, je s nimi ochoten a schopen porozprávět o věcech každodenního života a naslouchat jim.

Osoba Málkové je v Městečku symbolem dravé porevoluční změny. Její vazby v Městečku mají punc přistěhovalectví, není svým založením ochotna do nich tolik citově investovat jako Holeček. Vztahy, které udržuje jsou více specializované, mají podobu přátelství navazovaných skrze podobné pracovní zájmy. Pozice mostu Málkové v politice Městečka je vnímána jako **utvořená** (jako prostředek naplnění ambicí):

- když iniciovala (s jinými) vznik OF a svými činy mu vdechla život jako novému subjektu v životě Městečka. Jako jedna z vůdčích osobností OF (m.j. se jí stala díky vazbě na pražské prostředí) pak vstoupila do politiky
- pozice mostu dosáhla svým vzděláním, které jí umožnilo pracovat ve střední škole vedle lidí, kteří byli ochotni se vzbouřit se a založit OF.

Holečková pozice mostu jako politické osoby, která má oporu v celoživotně navazovaných a upevňovaných přátelstvích, je vnímána jako přirozené vyústění jeho působení v Podniku. Holečkovo dvojí uvedení do funkce starosty je výrazem snahy uchovat v jeho osobě kontinuitu dění v Městečku, nevnucovat Městečku dramatické změny, které by mohly otřást jeho sociální strukturou. Je osobou politicky důvěryhodnou pro své životní sepětí s Městečkem, přijetím jeho hodnot a stylu života, které zaručuje, že změny (často indukované "shora") života Městečka budou prováděny s ohledem na mínění jeho občanů a v souladu s tradicí Městečka.

5. ZÁVĚR

Utvářejícím se lokálním Občanským fórem, která ve spolupráci s ostatními nekomunistickými stranami často zastřešovala proměnu Národních výborů po roce 1989, vtiskly podobu skupiny přátel a struktury známostí. V lokální politice se uplatnili především noví lidé, kteří neměli s fungováním správy a samosprávy zkušenosti. Studujeme-li porevoluční seskupování koalic a re-strukturaci sociálních vazeb, pak se nám tento proces jeví, jako rozvolnění sociálních sítí osobností lokální politiky v počátcích, jejich přeskupení v poli známostí a partnerů pro tvorbu lokální politiky a posléze jejich zpevnění. K nabývání legitimacy moci držitelů významných míst v síti dochází v nesterpně dlouhém čase a je čerpána z různých zdrojů.

Na jednom případě bývalé starostky a současného starosty Městečka jsme se snažili ukázat, co lze soudit o legitimitě moci osobností lokálního politického systému z povahy známostí, které navazuje a významů jaké jim připisuje. Dle Clarka (1994) mohou být různé typy politické kultury odlišeny dle toho, zda mají znaky klientelismu³⁵ nebo tzv. "issue" - orientované politiky, kterou Clark nazývá reformní. Lídři klientelního politického systému nabízejí za volební hlasy protislužby, politika je orientována na uspokojování skupinových zájmů. Lídři reformního systému získávají hlasy tím, že předkládají projekty orientované na sporné otázky³⁶ lokality (resp. regionu). Oba systémy se také liší fiskální politikou (zejména rozpočtovou disciplínou).

Klientelní a reformní systém čerpá dle Clarka své rysy z etiky katolicismu a protestantismu. Katolicismus podporuje tvorbu silných citových vazeb oproti protestantskému zaměření na abstraktní a neosobní sporné otázky politiky. Oba systémy lze popsat a odlišit i sledováním osobních vazeb účastníků politiky. Vrátime-li se k osobnostem Městečka, pak vidíme, že Málková orientovala svá hodnocení a vyprávění

³⁵ Dle Ronigera (1994) jsou si patron s klientem prospěšní zejména tehdy, když mohou vzájemnou součinností ovlivnit rozhodnutí v obastech, kde se překrývají veřejné zájmy se soukromými .

³⁶ Spornými otázkami jsou míněny "issues" Anthonyho Downse.

o svých známých zejména na ty, kteří by s ní mohli spolupracovat na řešení problémů Městečka či tvorbě politických projektů. Naopak Holeček připisuje důležitost rozpoznávání skupinových zájmů a jejich soudcování či stranění. Z rozhovorů o nich a s nimi, které měly mapovat sociální sítě obou osobností, vyplynula orientace na osoby a jejich biografické zázemí u Holečka - a na problémy a teprve v druhém sledu na osoby, které řešení problémů ovlivňují, u Málkové.

Holeček je typem lokálně patriotické politické osobnosti. Je sociabilní, nicméně své známosti buduje jako dlouhodobé, silné a důvěřováníhodné. Takto pojímané navazování vztahů může podporovat legitimitu případné politické patronáže. Výhodou klientelismu oproti reformně orientované politice může být tlumení skupinových tenzí včetně upřednostňování konsensu před konfliktem. Osobnosti Holečkova typu reprezentují takový přístup, který si skupinovou integraci lokality klade za hlavní cíl lokální politiky.

SEZNAM LITERATURY

- Baldersheim, H., Illner, M. et al. 1996. Local Democracy and the Process of Transformation in East-Central Europe. Boulder, Col.: Westview Press.
- Barnes, J. 1954. "Class and Committees in a Norwegian Island Parish". In: Leinhardt, S. (ed.). 1977. Social networks. A Developing Paradigm. NY: Academic Press, Inc. 233-252.
- Bauman, Z. 1996. Myslet sociologicky. Praha: Slon.
- Berger, P., Luckmann, T. 1966. The Social Construction of Reality. Penguin Books.
- Bott, E. 1955. "Urban Families: Conjugal Roles and Social Networks". In: Leinhardt, S. (ed.). 1977. Social Networks. A Developing Paradigm. NY: Academic Press, Inc. 253-292
- Bourdieu, P. 1998. Teorie jednání. Praha: Karolinum.
- Buščíková, L. 1999a. Sociální síť porevolučních starostů. Diplomová práce FSV UK, Praha.
- Buščíková, L. 1999b. "Analýza sociálních sítí". Sociologický časopis 2: 193-206.
- Clark, T. 1994. "Clientelism, U.S.A.: The Dynamics of Change". In: Roniger, L., Gunes-Ayata, A. Democracy, Clientelism and Civil Society. London: Lynne Rienner.
- Coleman, J., Menzel, H., Katz, E. 1959. "Social Process in Physicians' Adoption of a New Drug." In: Etzioni, A., Etzioni, E. 1964. Social Change. NY: Basic Books. 439-454.
- Doreian, P., Stokman, F. (ed.). 1997. Evolution of Social Networks. Amsterdam: Gordon and Breach Publishers.
- Genep, A. 1996. Přejchodové rituály. Praha: NLN.
- Granovetter, M. 1973. "The Strength of Weak Ties." In: Leinhardt, S. (ed.). 1977. Social Networks. A Developing Paradigm. NY: Academic Press, Inc. 347-367.

- Elias, N., Scotson, J.L. 1965. *The Established and the Outsiders*. London: Frank Cass & Co.
- Elias, N. 1978. *What is Sociology*. London: Hutchinson & Co Publishers.
- Elias, N. 1994. *The Civilizing Process*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Emirbayer, M., Goodwin, J. 1994. "Network Analysis, Culture, and the Problem of Agency." *American Journal of Sociology*, Vol. 99, No. 6: 1411-54.
- Fukuyama, F. 1997. *The End of Order*. London: The Social Market Foundation
- Hanšpach, D. 1997. *Political, Organizational and Policy Transformation at the Municipal Level: The Case of Liberec*. Praha: Working papers 97:1. Sociologický ústav AV ČR.
- Heřmanová, E. a kol. 1992. "Politické jaro 1990 na českém venkově a v maloměstě." *Sociologický časopis* 2:528-542.
- Illner, M. 1991. "First Steps Towards Local Democracy in the Czech Republic since November 1989." In: Elander, I. and Gustafsson, M. (ed.): *The Re-emergence of Local Self-government in Central Europe: the First Experience*. Centre for Housing and Urban Research. Orebro, Sweden.
- Illner, M. 1997. "Territorial Decentralisation - a Stumbling Block of Democratic Reforms in East-Central Europe?" *Polish Sociological Review*, Vol.117, No. 1. 23-45.
- Illner, M. 1998. "Local Democratization in the Czech Republic After 1989." In: Rueschemeyer, D., Rueschemeyer, M., Wittrock, B., ed. : *Participation and Democracy. East and West Comparisons and Interpretations*. New York: M.E. Sharpe. 51-82.
- Kabele a kol. 1997. *Vláda věcí tvých, nechť se k Tobě, lide, navrátí...* Seminární práce magisterského semináře PES. Praha: FSV UK.
- Kabele, J. 1998. *Přerody, principy sociálního konstruování*. Praha: Karolinum.
- Kolektiv autorů. 1995. *Monografická studie o "Městečku"*. Universitas.
- Kronika střední ekonomické školy v "Městečku". 1995.

- Knoke, D., Kuklinski, J.H. 1991 (1982). "Network Analysis: Basic Concepts. " In: Markets, Hierarchies and Networks, ed.: Thompson, G., Frances, J., Levačic, R., Mitchell, J. London : SAGE.
- Lin, N. 1995. "Les ressources sociales: une théorie du capital social." *Revue française de sociologie* 4:685-704.
- Listy "Městečka". 1998. Roč. 9 (19), čís. 16.
- M., V. 1998. Kronika "Městečka" - koncept pro rok 1990. Rukopis.
- Musil, J. 1992. "Czechoslovakia in the Middle of Transition." *Daedalus* 121, 2: 175-195.
- Petrusek, M. 1969. Sociometrie. Praha:Svoboda
- Riessman, C. 1993. Narrative Analysis. London: Sage.
- Roniger, L. 1994. " The Comparative Study of Clientelism and the Changing Nature of Civil Society in the Contemporary World". In: Roniger, L., Gunes-Ayata, A. Democracy, Clientelism and Civil Society. London: Lynne Rienner.
- Scott, J. 1991. Social Networks Analysis. A Handbook. London: Sage.
- Šrubař, I. 1996. Phenomenological Analysis and its Contemporary Significance - Alfred Schutz Memorial Lecture. (Rukopis).
- Vajdová, Z. 1992. "Situační zpráva o komunitních studiích." *Sociologický časopis*, roč.28, č. 4. 493-507.
- Vajdová, Z. 1995a. "The Power Structure at the Local Level." In: Malíková, L., Miháliková, S. (eds). Localities and Politics in the Transformation Process. Bratislava: Slovak Polit. Sc. Association. 20-25.
- Vajdová, Z. 1995b. "Transformace místní správy a samosprávy." *Cahier du CEFRES*, No. 9. 195-200.
- Vajdová, Z. 1996. Sociální sítě v lokálním politickém systému. Praha: GA AV ČR.

Vajdová, Z. 1997. Politická kultura lokálních politických elit: srovnání českého a východoněmeckého města. Praha: Working papers 97:3. Sociologický ústav AV ČR.

Vajdová, Z. 1998. Mayors' Careers: Entering Local Politics in 1990. Referát na konferenci: Actors and Institutions in Regional Policy in Post-Socialist Countries, Varšava.

Weber, M. 1997. Autorita, etika a společnost. Praha: Mladá fronta.

SUMMARY³⁷

“Social Ties, Endeared by Custom”: A Reminder from the Grave

Wordsworth on Burke: A reminder from the grave

“While he forewarns, denounces, launches forth
Against all systems built on abstract rights
Keen ridicule, the majesty proclaims
Of Institutions and Laws, hallowed by time;
Declares the vital power of social ties
Endeared by Custom; and with high disdain,
Exploding upstart Theory, insists
Upon allegiance to which men are born--

After the seminal events of 1989, an indisputable gap between the pace of institutional and cultural change emerged as an increasingly marked aspect of politics in Central Europe. Whilst the formal basis of a local political system, i.e. the establishment of local governmental institutions in the Czech Republic, had been laid down within two years, cultural change, i.e., changes of values, norms, political culture etc., occurs more gradually. The temporary or even non-existent changes in local political leaders' social ties prove that the nature of social ties is one of the sources of continuity with the preceding regime. The conclusions presented hereafter are empirically based on two sources: one, on a narrative analysis of the memoirs of four mayors and one chief administrative officer, and two on an analysis of interviews conducted with five representatives of a “Little Town”, defined as constituting less than 8,000 inhabitants.

It is possible to define political culture as the set of behavioural patterns and attitudes towards the local political system. The local political culture of the Czech Republic bares a mixture of the prevailing subjective and parochial political culture³⁸. Parochial political culture is typical for communities with a low level of specialization for political roles. Subjective political culture is characterized by passive attitudes towards the political system and an orientation on the outputs of a political system and its administration.

Subjective political culture is characterized also by attitudes of dependence on higher authorities considered to be largely responsible for local development. The legacy of communist rule is manifested “by the separation of private and public spheres, by the passivity and alienation of citizens from public involvement, and by the expectation of

³⁷ This paper was previously presented at the 4th European Sociological Conference “Will Europe Work?” (August 18-21, 1999) in Amsterdam, The Netherlands. I am grateful to David Siroky for his comments, corrections and contributions.

³⁸ Vajdová, Z. 1997. Politická kultura lokálních politických elit: srovnání českého a východoněmeckého města. Praha: Working papers 97:3. Sociologický ústav AV ČR.

paternalistic care from the authorities”.³⁹ Refusal to get involved might explain why politics and negative connotations for local political leaders. A strong belief that experts can solve the issues with which politicians are dealing does not further the development of partisanship.

Modern patron-client relation is characterized by a devotion of the autonomous rights of a subordinate to a patron to achieve resources that “run counter to universalistic standards but are sensitive to local sentiment and provide ways of incorporating new sectors of population”⁴⁰. Attachment between patron and client is voluntary, not based on ascriptive criteria and the purpose of the tie is to convert resources in areas where public interests overlap with private ones.

According to Terry Nichols Clark⁴¹ it is possible to distinguish different types of political culture by the elements of clientelism that they maintain. A contrasting system to clientelism is a “reform” system where votes are based as in Anthony Downs’ issues that structure political projects. A clientelistic political system is oriented towards a particularistic exchange of political favours, votes and support are rewarded by leaders. Both systems vary by fiscal strategies, that is the clientelistic system tends to be fiscally liberal.

Clientelistic and reform systems originated from the ethic of catholicism and protestantism. Catholicism supports the establishment of strong emotional ties and commitments. On the contrary protestantism is oriented towards abstract and non-personal political issues. I should like to show, then, that it is possible to describe and differentiate both of the systems also by following the political elite’s personal ties.

After 1989 a significant turnover of local political elites took place in the Czech Republic. Three quarters of the newly elected councillors in the first communal elections in 1990 did not have experience in local politics. The rate of the former nomenclatura members was estimated as 20% of councillors elected in the first period. The influence of newcomers was strengthened within the next few years. Out of newly elected mayors⁴² in the second period of 1994-1998, 76% were politically active in the previous voting period.

Changes in local governments, like change of the political order after 1989 in general, was led by the Civic Forum. The stimulation of change was diffused from the capital - Prague. Local Civic Forums were established in municipalities, enterprises, and schools to oppose branches of a Communist Party. Cores of local Civic Forums emerged from long-term ties of friendships and acquaintances. Those relationships were based on trust. In the case of a city R described in memoirs (with 5, 000 inhabitants) and

³⁹Illner, M. 1992. “Continuity and Discontinuity. Political Change in a Czech Village After 1989.” *Czechoslovak Sociological Review*. Special Issue: 79-91.

⁴⁰Roniger, L. 1994. " The Comparative Study of Clientelism and the Changing Nature of Civil Society in the Contemporary World". In: Roniger, L., Gunes-Ayata, A. *Democracy, Clientelism and Civil Society*. London: Lynne Rienner. C.f. 10.

⁴¹Clark, T. 1994. “Clientelism, U.S.A.: The Dynamics of Change”. In: *Ibid*.

⁴²In the Czech Republic, mayors are not voted directly but by councillors.

“Little Town” Local Civic Forums were founded on the existing organizations that were later transformed into instruments of applying pressure towards change. In the City R, the Civic Forum was founded by members of an organization that was keen on national history and on reconstructing a local chateau in their free time. In the case of a “Little Town,” the Civic Forum was initiated by teachers of the only secondary school in the Town. Members of both of these two organizations were local elites. The active part of Civic Forums consisted of 15-20 people. New political parties (such as ODS, Civic Democratic Party) emerged from the Civic Forum. Study of leaders’ social networks⁴³ who were involved in local political changes show two stages of social network evolution. The first stage covers the time of initial restructuring and regrouping of coalitions where neophytes were welcomed into the public sphere and could attain significant positions in local public organizations. This period took two years. I refer to this period as the loosening of social networks. In the second stage, new leaders emerged and coalitions settled down and formed social networks. This subsequent stage is termed the stiffening of social networks. The process of stiffening indicates that the innovative potential of ties restructuring became exhausted.

Two newcomers elevated into the “Little Town’s” post-November 1989 political system become its significant leaders and remains today. I will call them Holeček and Málková. Málková was a mayor for a year and half in the first period. Holeček has been a mayor since 1994. He was elected in the 1998 communal elections for another four years. The character of their ties is advantageous to describe in the following opposites:

⁴³Network is “the set of social relations or social ties among a set of actors (and the actors themselves thus linked). (Emirbayer, M., Goodwin, J. 1994. "Network Analysis, Culture, and the Problem of Agency." *American Journal of Sociology* 6: 1411-54. C.f. 1448.)

HOLEČEK

Male
Born 17 km from “Little Town”
Establishes multiplex⁴⁵ ties
Has relatives in the neighborhood of the “Little Town”
Has strong friendship ties in the “Little Town” and its neighborhood
Has extensive, dense network of friends and acquaintances
Describes friends in the narrative mode of relational networks⁴⁶
Sets friends into the order of narrations⁴⁷
Gets into politics continually as a union leader of Enterprise⁴⁸
He is not a party member
Supported by former colleagues from Enterprise, friends from sports clubs
"He is a good mayor because of his deliberate and kind character; because he is capable of coordinating and listening to particular councillors and interest groups of the Little Town" local politics."
"He is the mayor because his intention is to avail the “Little Town”"

MÁLKOVÁ

Female
Born in Prague, "alluvium"⁴⁴
Establishes specialized ties
Does not have relatives in the “Little Town” or in its neighbourhood
Has strong friendship ties out of the “Little Town”, in Prague
Has sparse network of friends and acquaintances
Describes friends in the narrative mode of positional networks
Sets friends into the order of institutions
Gets into politics as one who initiated the establishment of local Civic Forum
She is a party member (Civic Democratic Party)
Supported by newly emerging group of entrepreneurs
"She was a good mayor because she was capable of enforcing radical changes, because she is hard working, because of her concrete steps that promoted prosperity."
"She was a mayor because she is ambitious and the function served as an instrument of self-realization."

The “Little Town”⁴⁹ has a settled population that creates an extremely closed local community. In surveys, citizens express the sentiment that politics should place a greater emphasis on solidarity and mutual assistance. Agreement upon this attitude was even stronger in the 1998 survey than in the 1996 survey. A successful political leader - mayor Holeček - represents the continuity of a “Little Town”, he does not force on dramatic changes that could shake the social structure of a municipality. He could be politically trusted because of having been personally and strongly tied to a town whose

⁴⁴“Alluvium” is a term for those who were not born in the “Little Town”. Málková bares this stigma despite the fact that she has been living permanently in the “Little Town” since 1969. Compare with: Elias, N., Scotson, J.L. 1965. *The Established and the Outsiders*. London: Frank Cass & Co.

⁴⁵Multiplexity is the amount of types of exchanged resources that are different (e.g. two types of relations linking actors could be communicative and affective ties).

⁴⁶The relational approach of a social network analysis focuses on the patterning of socially cohesive relations amongst actors. On the contrary, the positional approach focuses on the patterning of structurally equivalent relations amongst actors. Emirbayer, M., Goodwin, J. 1994. "Network Analysis, Culture, and the Problem of Agency." *American Journal of Sociology* 6: 1411-54. C.f. 1448.

⁴⁷Order of narrations and order of institutions are two complementary units of a social order. Static, situational order of narrations consists of lineary connected narratives into biographies, histories and myths. Dynamic order of institutions consists of imprinted regularities and game rules of our lives. Kabele, J. 1998. *Prerody, principy sociálního konstruování*. Praha: Karolinum.

⁴⁸“Enterprise” is the biggest enterprise in the “Little Town”. It had 450 employees in 1997 (contrary to 1635 employees in 1987). It produces electronic components.

⁴⁹Kulturní a sociální změny v lokální společnosti. Výzkum občanů. “Little Town” 1992-1998. Praha: Interní tisk KK FF UK, 1999.

values and life style he accepted. This is the guarantee that political, economic, and social changes (that are often induced by the national government) would take into consideration public opinion and would be congruent with the tradition of the town.

Neophytes Holeček and Málková hold two types of legitimate power. As a political figure Málková began when she became actively involved in local politics through the Civic Forum. On the contrary the political figure of Holeček is perceived as the one who spontaneously emerged during the revolutionary period. A tie between the patron and his clients is based on mutual solidarity. Málková spontaneously chose her friends, acquaintances and colleagues for narrative analysis, those who are or would be capable of cooperating with her on solving the town's problems and developing political projects. On the contrary, Holeček finds it extremely important to recognize group interests and to take sides or judge group fights over resources. Holeček's map of social ties consists of persons and their biographic roots. Málková's map of social ties consists, in the first place, of problems-issues and, only afterwards, of those who might influence problem- solutions.

Holeček is a type of local, patriotic political leader. Despite the fact that he is sociable, he built up his strong ties in a long time perspective, such that those people involved could be trusted. Such a pattern of social ties establishment could create the legitimacy for possible political patronage. The advantage of clientelism in comparison with reform-oriented politics could be the suppression of group tensions when a consensus is preferred before conflict. Leaders of Holeček's type represent an attitude that considers group integration of a locality to be a main goal of local politics.

The study of local politicians' social ties shows the persistency of the communitarian character of local politics. The transformation of tie patterns amongst neophyte local elites that occurred within the very first years of the transition is a symptom of the gradual and slow change of the social climate in municipalities. This should not, however, beget worries, since greater disruptions tend to cause collective tensions with which politicians find it difficult to deal. Congruency between the character of local leaders' social ties and the expectations of citizens on the input of local politics should be a process of integration that facilitates, in a long term perspective, the perception of this post revolutionary process of democratization as legitimate.

For this, Wordsworth praised.

Genius of Burke! Forgive the pen seduced
By specious wonders, and too slow to tell
Of what the ingenious, what bewildered men,
Beginning to mistrust their boastful guides,
And wise men, willing to grow wiser, caught,
Rapt auditors! From thy most eloquent tongue-
Now mute, forever mute in the cold grave.
(VII, 512-518)⁵⁰

⁵⁰ William Wordsworth, *The Prelude*. London: Penguin, 1987, VII, 512-518.

Those concerned with social change in post-Communist Europe would do well to begin with this reminder from the grave.

PŘÍLOHA

Příloha č. 1

Polostandardizovaný dotazník pro osobnosti Městečka

Tento polostandardizovaný dotazník byl položen šesti osobnostem Městečka a na jeho základě byl s nimi veden rozhovor. Druhá a třetí část byla nahrána na diktafon.

ČÁST I

V průběhu let jsme se už několikrát ptali na následující údaje. Ale dotazníky byly zpracovány hromadně a anonymně. Dovolte mi tedy ještě jednou pár identifikačních otázek.

1. Jakou funkci dnes zastáváte v zastupitelstvu?
2. Jakou funkci jste zastával/a po 1.kom.volbách?
3. V kterém roce jste se narodil?
4. Kolik let jste prožil v "Městečku"?
5. V kterém místě jste vyrostl? (V "Městečku", v sousední obci, jinde v tomto okrese, v sousedním okr., jinde).
6. Jaké nejvyšší vzdělání jste dokončil?
7. Jaký je obor Vašeho nejvyššího vzdělání?
8. Jaké je/bylo Vaše zaměstnání?
9. Přišel jste Vy nebo Vaše rodina za války nebo po válce o větší majetek (hospodářství, dům, živnost, pozemek, apod.)?
10. Byl jste někdy poslancem národního výboru před rokem 1989?
11. Pracoval jste v aparátu národního výboru před rokem 1989?
12. Jste dnes členem nějaké spol. organizace nebo pol.strany a jaké?
13. Byl jste členem nějaké spol.org. nebo politické strany před 1989?

ČÁST II - rok 1989/90 *nejdříve Vám přečtu okruhy otázek na které bych se chtěla zeptat, Otázky 2 a 3 jsou nejdůležitější.*

1. Mohl byste mi stručně říci, co jste dělal v roce 1989, kde jste pracoval/a?
2. Zkuste se prosím zamyslet nad tím, co Vás přivedlo ke vstupu do komunální politiky. Jaké kroky a jaké události od listopadu 89 Vás nakonec přivedly na kandidátku v listopadu 90 a ke zvolení do zastupitelstva?
3. Mohl/a byste zavzpomínat na lidi, kteří Vás v té době 89/90 obklopovali a popsat mi je? Byli to Vaši staří známí nebo lidé, které jste před tím důkladněji neznal? Jak jste s nimi vycházel a jak by jste popsal svůj vztah k nim? Důvěřoval jste jim? Byla ta doba něčím výjimečná z hlediska mezilidských vztahů?
4. Mohl byste tu dobu velmi stručně zhodnotit ze svého dnešního hlediska?

ČÁST III - lidé kolem Vás

Zkuste se teď zamyslet nad lidmi, kteří Vás obklopují a mezi kterými žijete. Mohl byste mi vyjmenovat své přátele a známé, kterým důvěřujete a na které se můžete obrátit v případě nouze? Myslím tím lidi, na které se můžete obrátit v obtížné situaci, například potřebujete dobrého doktora, právníka, někdo z vašeho okolí se snaží získat lepší zaměstnání, potřebujete dostat dítě na školu, přimluvit se na nějakém úřadě. Tyto lidi můžete požádat o pomoc.

Není nutné, abyste lidi vyjmenovával jmény, je-li Vám to nepříjemné, ale zkuste mi prosím každou z těchto osob trochu popsat. Zajímalo by mne, co ta osoba dělá (práce, vzdělání, zastup., spolky), jestli se s ní stýkáte pravidelně nebo nepravidelně a jak asi často a jaký máte k té osobě vztah (je li to váš přítel či známý, nebo příbuzný, soused, je li váš vztah zájmový nebo profesní atd.)

Mohl byste mi popsat několik lidí, na které se můžete obrátit, když čelíte nějakému pracovnímu problému?

Zajímají mne lidé, kterým důvěřujete a na které se můžete obrátit jak ze své pracovní pozice, tak ze své pozice jako soukromé osoby. Asi se tyto dvě skupiny lidí prolínají, myslím tím ty, kteří jsou nápomocni při řešení problémů v osobním životě a ty, kteří jsou nápomocni při řešení pracovních problémů. Mohl byste mi prosím naznačit, kteří to jsou, kteří by mohli být nápomocní v obou případech? Prosím vyjmenujte je jednotlivě za sebou a popište mi je. Máme na to 40 min. Předpokládám, že nestihneme probrat více než 10 lidí.

1. Organizace, pracovní pozice, vzdělání, pozice v pol. org., pozice ve spol.org., soused, příbuzný.
2. Pravidelná nebo nepravidelná komunikace.
3. Frekvence komunikace (1x týdně, měsíčně, za rok).
4. Osobní vztah.
5. Obsah komunikace, druh směřovaných zdrojů. Forma komunikace.

Známosti osobností lokální politiky

Lenka Bušíková

Edice „Working Papers“ WP 99:3

Sociologický ústav AV ČR
Jilská 1, 110 00 Praha 1

Náklad 170 ks

Publikace neprošla jazykovou korekturou.

Prodej zajišťuje rozmnožovna SOÚ
tel. 24220979, 93, 97 l. 216
fax: 24220278
E-mail: socmail@soc.cas.cz

Cena 102,- Kč (5 USD)